

Pensioenfonds

Medewerkers Apotheken

Halfjaarverslag MVB juli - december 2021

pensioenfonds medewerkers apotheken

Inhoudsopgave

	02
1. MVB-ontwikkelingen H2 2021	04
2. Inleiding Verantwoord Beleggen	06
3. Uitsluitingsbeleid	08
5. Stembeleid & Corporate Governance	25
6. Bijlagen	31

1. MVB-ontwikkelingen H2 2021

In het afgelopen halfjaar heeft PMA verschillende stappen gezet op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen. PMA heeft haar MVB-beleid verder aangescherpt. Dit beleid is te vinden op [de website van PMA](#).

We hebben MVB-overtuigingen en -ambities vastgesteld

In september heeft het bestuur van PMA MVB-overtuigingen en ambities vastgesteld. Deze set aan overtuigingen en ambities moet sturing en houvast bieden in de verdere doorontwikkeling van het MVB-beleid.

MVB-overtuigingen

- PMA vindt maatschappelijk verantwoord beleggen belangrijk. Daarom maken wij gebruik van de invloed die wij als belegger kunnen uitoefenen.
- Wij geloven dat MVB op lange termijn een positief effect heeft op het rendement dat we behalen en het risico dat we lopen.
- Wij zijn van mening dat de verantwoordelijkheid van het pensioenfonds verder gaat dan alleen de afweging van meer en minder risicovolle beleggingen, met meer en minder verwacht rendement. Daarom:
  - zijn MVB-overwegingen onderdeel van de besluitvorming; en
  - is PMA bereid om kosten te maken voor de ontwikkeling en uitvoering van het MVB-beleid.
- We zijn er van overtuigd dat het MVB-beleid moet aansluiten bij de omvang en de identiteit van PMA. PMA is een relatief klein pensioenfonds. Mensen met een pensioen bij PMA werken in de gezondheidszorg of hebben in de gezondheidszorg gewerkt. Het thema gezondheidszorg verdient daarom extra aandacht.
- PMA vindt het belangrijk dat er voor het MVB-beleid draagvlak is en blijft bij iedereen met een pensioen bij PMA. Daarom neemt PMA belanghebbenden mee in de ontwikkeling van het MVB-beleid. Daarnaast hecht het pensioenfonds aan goede communicatie met zijn achterban over MVB.

MVB-ambities

- PMA heeft een gezonde ambitie als het gaat om MVB en wil de komende jaren verder werken aan het realiseren van deze ambitie.
- Met onze beleggingen streven wij naar financieel rendement en willen we ook ernstige negatieve impact op mens en milieu zoveel mogelijk beperken.
- We passen het MVB-beleid toe op een zo groot mogelijk deel van de portefeuille.

We hebben inzicht in ESG- en klimaatrisico's

In het afgelopen half jaar heeft PMA toegang gekregen tot de ESG-meter. De ESG-meter is een online dashboard met duurzaamheidsinformatie over de beleggingsportefeuille. Met behulp van de ESG-meter worden ESG- en klimaatrisico's in de beleggingsportefeuille inzichtelijk gemaakt. Op basis van deze inzichten willen we specifieke ESG- of klimaatdoelstellingen formuleren. Met de ESG-meter gaan we de voortgang op de doelstellingen monitoren.

We hebben ons landenbeleid aangescherpt

PMA is voornemens te gaan beleggen in staatobligaties van opkomende landen (Emerging Market Debt). Het beleggen in opkomende markten is niet zonder risico. Overheden van de landen waarin wordt belegd kennen historisch gezien een hogere blootstellingen aan mensenrechtenschendingen, schendingen van arbeidsnormen en een hoge mate van corruptie. PMA heeft daarom besloten om een stringent landenbeleid te hanteren voor deze beleggingscategorie. Naast landen die worden uitgesloten vanwege VN of EU sancties, sluit PMA ook landen uit die ondermaats scoren op drie objectieve en breed geaccepteerde benchmarks voor mensenrechten, arbeidsnormen en corruptie. Het aangescherpte landenbeleid sluit aan bij de Global Compact principes die ten grondslag liggen aan het normatieve beleid dat PMA voert voor ondernemingen. De landenuitsluitingslijst is opgenomen in sectie 3.3.4.

We voldoen aan Europese duurzaamheidswetgeving (SFDR & Taxonomieverordening)

Het voldoen aan Europese duurzaamheidswetgeving is komende jaren een belangrijk onderwerp voor PMA. We zijn compliant met de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR), die in is gegaan per 10 maart 2021. Deze wetgeving vraagt om meer transparantie over duurzaamheid en de toepassing daarvan in het beleggingsbeleid. Om hieraan te voldoen zijn teksten in het beleid en op de website aangepast. Onze pensioenregeling kwalificeert als SFDR art. 8. Dat betekent dat wij vanaf 2023 zullen rapporteren over de impact van onze beleggingen op mens en milieu. De wetgever wordt in de toekomst steeds specifieker waar het gaat om richtlijnen voor transparantie. De komende tijd wordt daarom verder gewerkt aan het blijven voldoen aan de transparantieverplichtingen die vanuit duurzaamheidswetgeving worden gevraagd.

We steunden het investor statement “vaccine equity & executive remuneration”

In 2020 heeft Achmea IM in samenwerking met meer dan 50 institutionele beleggers een collectief investor statement uitgebracht over de rol van de farmaceutische sector bij de Covid-19 crisis. Daarna zijn er verschillende vervolgstappen gezet, waaronder engagement, vragen op aandeelhoudersvergaderingen en het indienen van resoluties bij o.a. Johnson & Johnson en Abbvie.

Met andere investeerders, experts, WHO, Access to Medicine en Oxfam US heeft Achmea IM gesproken over mogelijke vervolgstappen. Uitkomst hiervan is het voorstel om in het najaar van 2021 een brief te sturen naar vaccinproducenten. Hierin verzoeken we farmaceutische bedrijven om hun bijdrage aan het wereldwijd beschikbaar maken vaccins te koppelen aan het beloningsbeleid, en daarmee de strategie. Dit maakt bestuurders afrekenbaar op hun maatschappelijke bijdrage.

We hebben de “Business Call for a UN Treaty on Plastic Pollution” ondertekend

Als ondertekenaar van dit manifest roepen wij de lidstaten van de Verenigde Naties op om zich in te spannen om een wereldwijd verdrag inzake plastic verontreiniging op te stellen. Hoewel plastic een belangrijke rol speelt in ons leven en veel voordelen biedt, komt veel ervan, ondanks voortdurende inspanningen, terecht als afval in verbrandingsovens, op stortplaatsen en in het milieu. Elk jaar lekken miljoenen tonnen plastic in het milieu en steeds meer bewijs toont aan dat dit probleem zal blijven groeien, tenzij we de manier waarop we plastic produceren, gebruiken, hergebruiken en verwijderen fundamenteel heroverwegen. Wij zijn van mening dat een VN-verdrag over plasticvervuiling kan helpen om de transitie naar een circulaire economie voor plastic te stimuleren door de regelgevingsnormen te harmoniseren, de ontwikkeling van nationale doelen en actieplannen op te leggen, gemeenschappelijke maatstaven en methodologieën te definiëren en innovatie en infrastructuurontwikkeling te ondersteunen.

We haalden een betere score op de VBDO-benchmark

Op 1 november 2021 heeft de Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO) de 15e editie van de benchmarkstudie naar verantwoord beleggen door Nederlandse pensioenfondsen gepubliceerd. Hoewel onze totaalscore is verbeterd, is onze plaats op de ranglijst stabiel gebleven (47/50). Kortom: hoewel de score van PMA is verbeterd, zijn andere pensioenfondsen ook beter gaan presenteren. Naar verwachting zal onze score komend jaar verbeteren, omdat een aantal onderwerpen, die door de VBDO worden benoemd, in het afgelopen jaar al zijn geadresseerd. Deze worden naar verwachting in de VBDO Benchmarkstudie van 2022 meegenomen.

2. Inleiding Verantwoord Beleggen

Pensioenfonds Medewerkers Apotheken (hierna ook: PMA) voert een Maatschappelijk Verantwoord Beleggen beleid (hierna: MVB-beleid) bij het beheer van haar vermogen. In deze halfjaarlijkse rapportage leest u de laatste stand van zaken met betrekking tot de ingezette instrumenten en vindt u terug welke activiteiten namens PMA zijn ondernomen. Op de website van PMA vindt u beleidsdocumenten en rapportages waarnaar in dit rapport wordt verwezen. Deze inleiding geeft een kort overzicht van de achtergrond van verantwoord beleggen.

2.1. Verantwoord beleggen

Pensioenfonds Medewerkers Apotheken vindt maatschappelijk verantwoord beleggen belangrijk. Pensioenfonds Medewerkers Apotheken vindt dat verantwoord beleggen bijdraagt aan het realiseren van een goed en betaalbaar pensioen voor huidige en toekomstige generaties. Daarom besteedt Pensioenfonds Medewerkers Apotheken waar nodig en mogelijk binnen de fiduciaire verantwoordelijkheid aandacht aan ecologische, sociale en governance onderwerpen. Maatschappelijk verantwoord ondernemen door ondernemingen waarin belegd wordt speelt een belangrijke rol.

2.2. Uitgangspunten

Voor het MVB-beleid hanteert PMA de principes van het Global Compact van de Verenigde Naties (UN Global Compact) als uitgangspunt alsook de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen (OESO-richtlijnen) en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (Guiding Principles).

Het UN Global Compact bestaat uit tien breed geaccepteerde principes (zie bijlage 5.1) en beslaat vier hoofdthema's:

- Mensenrechten;
- Arbeidsnormen;
- Milieu;
- Anticorruptie.

Deze principes vinden hun oorsprong in internationale verdragen zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en de principes van de International Labour Organisation (ILO). Het UN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun eigen invloedssfeer kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitvoeren.

De OESO-richtlijnen geven naast de vier genoemde thema's richting aan ondernemingsgedrag op de volgende thema's:

- Consumentenbelangen;
- Wetenschap en technologie;
- Mededinging;
- Belastingen.

De UN Guiding Principles bieden internationaal geaccepteerde richtlijnen over hoe ondernemingen met mensenrechten dienen om te gaan.

2.3. Instrumenten

In de uitvoering van het verantwoord beleggen beleid hanteert PMA een aanpak waarbij gebruik wordt gemaakt van de volgende instrumenten:

1. Het uitsluiten van ondernemingen en landen;
2. Het voeren van dialogen met ondernemingen (engagement);
3. Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen (proxy voting).

De instrumenten, de gemaakte keuzes en de recente ontwikkelingen worden ieder in afzonderlijke hoofdstukken besproken.

Engagement wordt gestart in het tweede halfjaar van 2021 en stemmen is gestart in juni 2021. Het verslag over de inzet van deze twee instrumenten wordt daarom in de volgende rapportage opgenomen.

2.4. Reikwijdte van het verantwoord beleggen beleid

Beleggen via mandaten

Daar waar mogelijk past PMA haar MVB-beleid toe op de beleggingen. Het MVB-beleid van PMA is van toepassing op beleggingen in discretionaire mandaten. Vanaf 2021 belegt Pensioenfonds Medewerkers Apotheken in mandaten voor de volgende beleggingscategorieën:

- aandelen wereldwijd
- bedrijfsobligaties EU
- bedrijfsobligaties VS
- staatsobligaties
- beursgenoteerd vastgoed (wereldwijd)

PMA onderhoudt een uitsluitingenlijst waaraan de beheerders van deze mandaten zich dienen te houden. Daarnaast past PMA het stembeleid toe op de aandelen waarin het fonds belegt. Voor zowel de aandelenportefeuille als voor beide bedrijfsobligatieportefeuilles gaat PMA de dialoog aan met de ondernemingen waarin het pensioenfonds belegt.

PMA maakt voor het beheer van haar vermogen ook gebruik van externe vermogensbeheerders. Wanneer het pensioenfonds gebruik maakt van beleggingsfondsen van externe vermogensbeheerders, is het niet mogelijk om het eigen MVB-beleid toe te passen. PMA kiest er daarom voor om in beleggingsfondsen te beleggen die zo veel mogelijk aansluiten bij de uitgangspunten van het pensioenfonds. Deze beleggingsfondsen worden vervolgens ook aan ESG-criteria getoetst.

Specifiek beleid vastgoed (niet-beursgenoteerd)

Voor vastgoedbeleggingen (niet-beursgenoteerd) hanteert Pensioenfonds Medewerkers Apotheken geen uitsluitingen op objectniveau. Het ESG-beleid voor vastgoed is gericht op 'positive screening'. Binnen de randvoorwaarden (zoals risico/rendement en de positie van PMA binnen fondsen) verlangt PMA het onderstaande van de externe managers van vastgoedportefeuilles:

A) Minimaal 80% van de objecten/managers heeft een minimale score van drie GRESB -sterren en in 2021 gemiddeld minimaal vier GRESB-sterren voor alle beleggingen van de vastgoedfondsen/-mandaten, waarin PMA direct belegt.

B) PMA nodigt de (bestaande en -eventueel- toekomstige) operationele managers uit voor een gesprek over:

- het klimaatrisico in hun portefeuilles
- de locaties van hun beleggingen
- de CO2-uitstoot van hun beleggingen
- de verdeling van GRESB-scores van hun beleggingen

2.5. Transparantie en verantwoording

Transparantie is onafscheidelijk verbonden aan een goed MVB-beleid. PMA rapporteert daarom tweemaal per jaar over hoe zij de afgelopen periode invulling gaf aan het MVB-beleid. Ook rapporteert PMA over de wijze waarop instrumenten zijn ingezet op sociale, governance en milieuthema's. Daarnaast geven wij vanaf eind 2021 inzicht in ons stemgedrag via een vote disclosure system. De rapportages en het systeem worden toegankelijk gemaakt via de website van PMA. Ook staan de volgende documenten op website:

1. Verantwoord beleggen beleid;
2. Uitsluitingsbeleid ten aanzien van controversiële wapens, structurele normschenders en tabaksproducenten;
3. Corporate governance en stembeleid.

3. Uitsluitingsbeleid

Er kunnen uiteenlopende redenen zijn voor een institutionele belegger om op voorhand niet te willen beleggen in bepaalde ondernemingen of landen. Zo kan men ervoor kiezen om niet te beleggen in ondernemingen die ongewenst gedrag vertonen of ondernemingen die controversiële producten produceren. Wanneer een onderneming betrokken is bij een controversieel product, veelal een kernactiviteit van de onderneming, is het toepassen van een engagementbeleid niet reëel. Het is immers lastig de onderneming over te halen een ander product te produceren. PMA past in dat geval een uitsluitingsbeleid toe. Daarnaast kunnen ondernemingen die op structurele wijze met hun gedrag internationale normen met betrekking tot mensenrechten, milieu, arbeidsnormen of corruptie schenden en waarbij engagementresultaten achterblijven, worden uitgesloten van het beleggingsuniversum. Hierbij vormen de principes van het UN Global Compact, de UN Guiding Principles en de OESO-richtlijnen het uitgangspunt. Het uitsluitingsbeleid van PMA richt zich op drie onderdelen: producenten van controversiële wapens, tabak en structurele schenders van internationale gedragsnormen.

3.1. Controversiële wapens

3.1.1. Definitie controversiële wapens

PMA kiest ervoor niet te beleggen in ondernemingen die controversiële wapens produceren. Wij vinden wapens controversieel wanneer deze onevenredig veel leed en slachtoffers veroorzaken en geen onderscheid maken tussen burger- en militaire doelen. Ook na afloop van een conflict veroorzaken deze wapens nog op aanzienlijke schaal slachtoffers en ontwrichten deze de maatschappij en de economie. Dit is de reden dat wij ons beleggingsuniversum op voorhand willen ontdoen van deze producten. In de praktijk gaat het om de volgende wapens:

1. Nucleaire wapens;
2. Biologische wapens;
3. Chemische wapens;
4. Antipersoonsmijnen;
5. Clustermunitie.

Bij het bepalen van de definitie van controversiële wapens zoekt het pensioenfonds aansluiting bij internationale verdragen die door Nederland zijn ondertekend en bij het beleid van de Nederlandse overheid. Het volledige uitsluitingsbeleid kunt u terugvinden in het MVB-beleid op de website van PMA.

3.1.2. Vaststelling uitsluitingen

Het onafhankelijke onderzoeksbureau ISS ESG stelt ieder halfjaar vast welke ondernemingen betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens. Daartoe bekijkt het onderzoeksbureau het gehele beleggingsuniversum. Wanneer het onderzoeksbureau betrokkenheid vaststelt, is dat reden tot uitsluiting.

3.1.3. Overzicht uitsluitingen controversiële wapens

Verbod beleggen in clustermunitie

Met betrekking tot het verbod tot beleggen in clustermunitie heeft de AFM geïnventariseerd welke ondernemingen per 1 januari 2022 voldoen aan de criteria geformuleerd in artikel 21a Besluit Marktmissbruik. Uit deze inventarisatie blijkt dat de drie beursgenoteerde ondernemingen volgens tabel 2.1.3.1 in ieder geval onder de wettelijke definitie van een 'verboden onderneming' als bedoeld in artikel 21a Besluit Marktmissbruik vallen.

TABEL 3.1.3.1 INDICATIEVE AFM LIJST PER 1 JANUARI 2022¹

Onderneming	Land	Clustermunitie
Poongsan Corporation	Zuid-Korea	ja
Anhui GreatWall Military Industry Co., Ltd.	China	ja
LIG Nex1 Co Ltd.	Zuid-Korea	ja

¹ Bron: Achmea Investment Management & "Indicatieve AFM Lijst"

Zie onderstaand de actuele uitsluitingslijst voor ondernemingen die betrokken zijn bij controversiële wapens:

- AECOM
- Aerojet Rocketdyne Holdings Inc
- Airbus Group SE
- Akka Technologies
- AMETEK, Inc.
- Babcock International Group PLC
- BAE Systems PLC
- Bharat Dynamics Limited
- Boeing Co/The
- Booz Allen Hamilton Holding Corp
- Brookfield Asset Management Inc. Class A
- Brookfield Business Partners L.P.
- BWX Technologies Inc
- CACI International Inc
- China Aerospace Science & Technology Corp.
- China National Nuclear Corp.
- China Shipbuilding Industry Co., Ltd.
- CNIM Group SA
- Cohort PLC
- Eaton Corporation plc
- Fluor Corp
- Fortive Corp.
- General Dynamics Corp
- GP Strategies Corp
- Hitachi Zosen Corp
- Honeywell International Inc
- Huntington Ingalls Industries Inc
- Jacobs Engineering Group Inc
- KBR, Inc.
- Kier Group plc
- Kratos Defense & Security Solutions, Inc.
- L3Harris Technologies Inc
- Larsen & Toubro Ltd
- Learning Technologies Group Plc
- Leidos Holdings Inc
- Leonardo SpA
- Lockheed Martin Corp
- Lumibird
- Moog Inc
- Morgan Sindall Group plc
- MTAR Technologies Ltd.
- Northrop Grumman Corp
- Parsons Corporation
- Premier Explosives Ltd
- Raytheon Technologies
- Rolls-Royce Holdings PLC
- Safran SA
- Science Applications International corp
- Serco Group PLC
- SGL Carbon SE
- Spirit AeroSystems Holdings, Inc.
- Steel Partners Holdings LP
- Textron Inc
- Thales SA
- Ultra Electronics Holdings PLC
- Walchandnagar Industries Ltd

- Wartsila Oyj Abp
- Aryt Industries Ltd
- China North Industries Corp.
- China North Industries Group Corp., Ltd.
- S&T Dynamics Co Ltd
- S&T Holdings Co Ltd
- Sandhar Technologies Ltd.
- Anhui GreatWall Military Industry Co., Ltd.
- China Aerospace Science & Industry Group Corp.
- China Poly Group Co., Ltd.
- Elbit Systems Ltd
- IndiaMART InterMESH Ltd.
- LIG Nex1 Co., Ltd.
- Motovilicha Plants PJSC
- Poongsan Corp
- Poongsan Holdings Corp
- Solar Industries India Ltd.

Per 1 januari 2022 is geen van de ondernemingen in het beleggingsuniversum betrokken bij de productie van biologische- en/of chemische wapens.

3.2. Tabaksproducenten

3.2.1. Definitie tabaksproducenten

PMA wenst op voorhand niet te beleggen in producenten van tabak(smiddelen). Het betreft de producenten van tabaksproducten én hun leveranciers, die minimaal 50% van de omzet halen uit leveringen aan tabaksproducenten.

3.2.2. Vaststelling uitsluitingen

Op basis van het criterium tabak wordt elk halfjaar de lijst van uitgesloten ondernemingen vastgesteld binnen de betreffende beleggingsuniversums. Deze lijst wordt gecommuniceerd naar alle relevante vermogensbeheerders die de lijst toepassen.

3.2.3. Overzicht uitsluitingen tabak

Binnen het beleggingsuniversum zijn per 1 januari 2022 de volgende ondernemingen aangemerkt als tabaksproducent

1

- 22nd Century Group Inc
- Adris Grupa DD
- Al Eqbal Co for Investment PLC
- Alliance One International Inc
- Altria Group Inc
- British American Tobacco Malaysia Bhd
- British American Tobacco PLC
- Coka Duvanska Industrija AD Coka
- Compania de Distribucion Integral Logista Holdings SAU
- Duvanski Kombinat AD Podgorica
- Eastern Tobacco
- Electronic Cigarettes International Group Ltd
- Fabrika Duhana Sarajevo DD Sarajevo
- Fabrika Duvana AD Banja Luka
- Godfrey Phillips India Ltd
- Golden Tobacco Ltd
- Gudang Garam Tbk PT
- Hrvatski Duhani DD
- Huabao International Holdings Ltd
- Imperial Brands PLC
- ITC Ltd
- Japan Tobacco Inc
- Karelia Tobacco Co Inc SA
- Khyber Tobacco Co Ltd
- Kothari Products Ltd
- KT&G Corp
- Ngan Son JSC

- NTC Industries Ltd
- Philip Morris International Inc
- PTFC Redevelopment Corp
- Reinet Investments SCA
- RLX Technology, Inc.
- Scandinavian Tobacco Group A/S
- Shanghai Industrial Holdings Ltd
- Sinnar Bidi Udyog Ltd
- Smokefree Innotec Inc
- Smoore International Holdings Ltd.
- Societe Ivoirienne des Tabacs SA
- Strumica Tabak AD Strumica
- Swedish Match AB
- Tabak ad Nis
- TSL Ltd/Zimbabwe
- Turning Point Brands, Inc.
- Union Tobacco & Cigarette Industries
- Universal Corp/VA
- Vector Group Ltd
- VST Industries Ltd
- Wismilak Inti Makmur Tbk PT

¹ Bron: Achmea Investment Management, Bloomberg

3.3. Normschenders

3.3.1. Definitie normschenders

Naast producenten van controversiële wapens vindt PMA ook dat ondernemingen die op grove en structurele wijze internationaal breed gedragen normen op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie schenden, moeten worden uitgesloten van het beleggingsuniversum. Hiervoor hanteert PMA een aantal belangrijke raamwerken als uitgangspunt, namelijk het UN Global Compact, de OESO-richtlijnen en de UN Guiding Principles. De OESO-richtlijnen onderscheiden naast de vier genoemde thema's ook de volgende thema's: consumentenbelangen, wetenschap en technologie, mededinging en belastingen. De *UN Guiding Principles* geven handvatten voor staten en ondernemingen hoe mensenrechtenschendingen in de praktijk te voorkomen, te adresseren en te mitigeren.

3.3.2. Vaststelling uitsluitingen

Voor de discretionaire aandelen- en bedrijfsobligatiemandaten wordt vastgesteld welke ondernemingen UN Global Compact principes schenden. Het onafhankelijke onderzoeksbureau ISS ESG stelt jaarlijks (medio-jaar) vast welke ondernemingen betrokken zijn bij schendingen van internationale normen. Leidraad hierbij zijn de principes van het UN Global Compact op het vlak van mensenrechten, arbeidsnormen, milieunormen en anti-corruptie. Daartoe bekijkt het onderzoeksbureau het gehele beleggingsuniversum in de vorm van benchmarks.

Wanneer het onderzoeksbureau heeft geverifieerd dat een onderneming een schending pleegt op één van bovengenoemde principes kan dit aanleiding zijn met de onderneming in dialoog te gaan. PMA spreekt van een structurele schending wanneer de schending na de dialoog ten minste twee jaar nog niet (in voldoende mate) is opgeheven. Dan kan het pensioenfonds overgaan tot uitsluiting van de onderneming. Beleggingen in uitgesloten ondernemingen worden verkocht. Geen nieuwe aandelen of obligaties worden aangekocht zolang de onderneming op de uitsluitingslijst staat. Bij een geverifieerde opheffing van de schending zal de onderneming van de uitsluitingslijst worden verwijderd.

3.3.3. Overzicht uitsluitingen normschenders

Per 1 januari 2022 zijn wereldwijd 36 ondernemingen voor beleggingen uitgesloten van het relevante beleggingsuniversum vanwege structurele schendingen van internationaal breed geaccepteerde normen.

- Altice Europe A
- Altice Financing SA
- Altice Finco SA
- Altice Luxembourg SA
- B Communications LTD
- Bank Hapoalim
- Bank Leumi Le-Israel
- Bezeq The Israeli Telecom Co
- CELLCOM ISRAEL
- Centrais Eletricas Brasileiras S.A. - Eletrobras
- Centrais Eletricas Brasileiras SA-Eletrobras Pfd B
- Companhia Energetica de Minas Gerais- CEMIG
- Companhia Energetica de Minas Gerais- CEMIG
- Enbridge, Inc.
- Energy Transfer LP
- Energy Transfer Operating LP
- Export-Import Bank of India
- Harel Insurance Investments & Financial Services Ltd
- Marathon Petroleum Corp.
- Mizrahi-Tefahot Bank
- NTPC Ltd
- PARTNER COMMU ADR
- Partner Communications Co. Ltd
- Phillips 66
- Phillips 66 Partners LP
- POSCO
- POSCO ADR
- Power Construction Corporation of China, Ltd
- Raytheon Technologies
- Red Rock Resorts Inc.
- Station Casinos LLC
- Sumitomo Chemical Co
- Syngenta AG
- Vale S.A.
- Vale SA Pfd A
- XPO Logistics

3.3.4. Uitsluiting landen

Staatsobligaties van landen worden uitgesloten van beleggingen wanneer deze op structurele en langdurige wijze mensenrechten en arbeidsnormen schenden. Het gaat daarbij niet zo zeer of de overheden internationale conventies en verdragen hebben ondertekend maar of de landen de afspraken daadwerkelijk naleven. Naast de EU- en VN-sanctielijst worden de prestaties van de landen in de Freedom in the World index, de ITUC Global Rights index en de Corruption Perception Index als vertrekpunt gebruikt bij het opstellen van een landenuitsluitingslijst.

TABEL 3.3.4.1 UITGESLOTEN LANDEN PER 1 JANUARI 2022

Land	Reden uitsluiting
Afghanistan	Arbeidsnormen, anti-corruptie
Algeria	Arbeidsnormen
Bahrein	Arbeidsnormen
Bangladesh	Arbeidsnormen
Belarus	Arbeidsnormen
Brazil	Arbeidsnormen
Burundi	Arbeidsnormen, anti-corruptie
Cambodia	Arbeidsnormen
Central African Republic	Sanctiewet, mensenrechten en arbeidsnormen
Chad	Mensenrechten
China	Mensenrechten, arbeidsnormen
Colombia	Arbeidsnormen
Congo Republic	Mensenrechten
Democratic Republic of the Congo	Mensenrechten, anti-corruptie
Cuba	Mensenrechten
Djibouti	Mensenrechten
Ecuador	Arbeidsnormen
Egypt	Mensenrechten, arbeidsnormen
Equatorial Guinea	Mensenrechten, anti-corruptie
Eritrea	Mensenrechten, arbeidsnormen
Eswatini	Mensenrechten, arbeidsnormen
Ethiopia	Mensenrechten
Gabon	Mensenrechten
Guatemala	Arbeidsnormen
Haiti	Arbeidsnormen
Honduras	Arbeidsnormen
Hong Kong	Arbeidsnormen
India	Arbeidsnormen
Indonesia	Arbeidsnormen
Iran	Sanctiewet, mensenrechten, arbeidsnormen,
Iraq	Arbeidsnormen
Jordan	Arbeidsnormen
Kazakhstan	Mensenrechten, arbeidsnormen
North Korea	Sanctiewet, mensenrechten, arbeidsnormen, anti-corruptie

Kuwait	Arbeidsnormen
Kyrgyzstan	Mensenrechten
Laos	Mensenrechten
Libya	Mensenrechten, anti-corruptie
Malaysia	Arbeidsnormen
Myanmar	Sanctiewet, arbeidsnormen
Pakistan	Arbeidsnormen
Philippines	Arbeidsnormen
Russia	Mensenrechten
Rwanda	Mensenrechten
Saudi Arabia	Mensenrechten
Somalia	Sanctiewet, mensenrechten, arbeidsnormen, anti-corruptie
South Sudan	Mensenrechten, arbeidsnormen, anti-corruptie
Syria	Sanctiewet, mensenrechten, arbeidsnormen, anti-corruptie
Tajikistan	Mensenrechten
Thailand	Mensenrechten, arbeidsnormen
Turkey	Arbeidsnormen
Turkmenistan	Mensenrechten, anti-corruptie
Ukraine	Arbeidsnormen
United Arab Emirates	Mensenrechten
Uzbekistan	Sanctiewet, mensenrechten, arbeidsnormen
Venezuela	Mensenrechten, anti-corruptie
Vietnam	Mensenrechten
Yemen	Mensenrechten, arbeidsnormen, anti-corruptie
Zimbabwe	Sanctiewet, arbeidsnormen

4. Engagement

Een onderneming is gericht op het maken van winst. Dit streven naar winstmaximalisatie kan echter op gespannen voet komen te staan met internationale richtlijnen voor verantwoord ondernemen, zoals het Global Compact, de OESO-richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of de UN Guiding Principles on Business & Human Rights. Wanneer ondernemingen deze internationale richtlijnen systematisch schenden wordt gedrag onverantwoord. Daarmee ontstaat er een risico voor de continuïteit van de onderneming en houdbaarheid van winstrealisatie op de lange termijn. Daarom is het in het voordeel van de onderneming en al haar belanghebbenden dat richtlijnen voor verantwoord ondernemen worden gerespecteerd. PMA gaat in dialoog met ondernemingen, met als inzet: het duidelijk stellen van kaders, het ontwikkelen van kennis bij ondernemingen en het definiëren van 'good practices'. Wij gaan in gesprek met ondernemingen over lange termijn waardecreatie. Zo dragen wij bij aan het bewaken van het juiste evenwicht en beschermen we onze belangen en die van onze deelnemers.

4.1. Dialoog en de minimale uitgangspunten

Engagement is het aangaan van de dialoog met ondernemingen. Het is een centraal middel in het verantwoord beleggen beleid van PMA. Met het aangaan van de dialoog willen wij het duurzame gedrag van ondernemingen verbeteren, lange termijn waarde creatie stimuleren en tegelijkertijd aandeelhouderswaarde vergroten. Wij voeren de dialoog op meerdere vlakken:

1. Wij spreken ondernemingen aan die internationaal breed gedragen normen en principes over mensenrechten, arbeidsnormen, milieu of anticorruptie schenden. Dit noemen wij **Normatief engagement**.
2. Wij spreken ondernemingen in specifieke sectoren of ketens aan ter bevordering van een algemene standaard. Dit noemen wij **Thematisch engagement**.
3. Wij spreken met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen over Ecologische, Sociale en Governance (ESG)kwesties. Dit doen wij veelal in collectief verband. Dit noemen wij **ESG Nederland engagement**.

De doelstellingen

De verschillende typen engagement hebben elk een andere focus en doelstelling. Voor elk van de verschillende vormen geldt dat engagement een zaak van de lange adem is. Voor de diverse trajecten wordt uitgegaan van een looptijd van drie jaar. Anders dan bij het instrument uitsluiting, waarbij pensioenfondsen of beleggingsfondsen op voorhand niet

beleggen in ondernemingen, geldt voor engagement dat er wel belegd wordt in ondernemingen die ter discussie staan, maar we als aandeelhouder het management juist actief aansporen om het beleid of activiteiten te verbeteren.

Het **Normatieve Engagement** heeft als doel structurele schendingen van Global Compact principes, OESO-richtlijnen, of UN Guiding Principles te stoppen en te voorkomen. Structurele schendingen van deze normen vergroten het risico op nadelige gevolgen voor de onderneming, haar directe omgeving zoals lokale gemeenschappen of het milieu en voor andere belanghebbenden. Activiteiten die (mogelijk) leiden tot een schending van de principes staan veelal in de belangstelling van niet-gouvernementele organisaties (ngo's) en de media. In de praktijk leiden deze schendingen ook vaker tot rechtszaken, die boetes of het uitbetalen van schadeclaims door de ondernemingen tot gevolg kunnen hebben. Dit zijn directe negatieve financiële effecten, die ook de belangen van aandeelhouders schaden. Normatief engagement voeren wij uit in samenwerking met ISS ESG.

Om tot een selectie van de ondernemingen te komen, die vallen binnen het Normatief engagement programma, wordt een due diligence proces uitgevoerd. Het beleggingsuniversum wordt doorlopend gescreend op het schenden van één of meerdere principes van de VN Global Compact, OESO-richtlijnen of UN Guiding principles door onderzoeksbureau ISS ESG. Bij vermoedens van een mogelijke schending wordt een dialoog gestart om escalatie te voorkomen. Ook bij een vastgestelde schending wordt de dialoog met deze bedrijven opgestart met als doel de schending op te heffen en mogelijke nieuwe schendingen in de toekomst te voorkomen. Daarbij zal ook herstel van de

situatie en mogelijke schadevergoedingen voor bijvoorbeeld lokale bevolking ter sprake komen.

Het **Thematische engagement** heeft een andere doelgroep dan normatief engagement. Hier staan niet de bedrijven centraal die normen schenden, maar juist bedrijven die zowel financieel als maatschappelijk op bepaalde thema's hun prestaties verder kunnen verbeteren. De thema's worden gekozen in samenspraak met klanten en binnen de speerpunten van het MVB-beleid. Bij de keuze spelen de volgende zaken een rol:

- Materialiteit van het thema;
- Sociale of ecologische relevantie van het thema;
- Omvang van de onderneming in de beleggingsportefeuille (zowel aandelen als bedrijfsobligaties);
- Succes kans voor slagen van de dialoog.

De uitvoering van de thematische engagement wordt gedaan door het Team MVB van Achmea IM.

In het **ESG Nederland** engagement is PMA in gesprek met de belangrijkste Nederlandse ondernemingen. Dit valt veelal samen met het aandeelhoudervergaderingenseizoen. Deze dialogen vinden veelal in collectief verband plaats, in samenwerking met andere Nederlandse institutionele beleggers en Eumedion, het Nederlandse corporate governance platform voor institutionele beleggers. Het gezamenlijke doel is het beïnvloeden van governance en duurzaamheidsthema's, veelal ingegeven door de actualiteit van de aandeelhoudersvergadering. Te denken valt aan beloningsbeleid, benoeming van bestuurders, fusies & overnames en sociaal- en milieubeleid. De uitvoering van de ESG Nederland dialogen wordt gedaan door Team MVB van Achmea IM.

Thema's in het engagementprogramma

Het engagementprogramma van Pensioenfonds Achmea beslaat het engagementprogramma de volgende thema's:

TABEL 4.1.1 LOPENDE THEMA'S

#	Thema	Dialogvorm
1	Schending Mensenrechten	Normatief
2	Schending Arbeidsnormen	Normatief
3	Schending Milieu	Normatief
4	Schending Anti-Corruptie	Normatief
5	Nederlandse Beursgenoteerde ondernemingen	ESG Nederland
12	Goede en Beschikbare Medicijnen	Thematisch Gezondheid
13	Plastics	Thematisch Sociaal

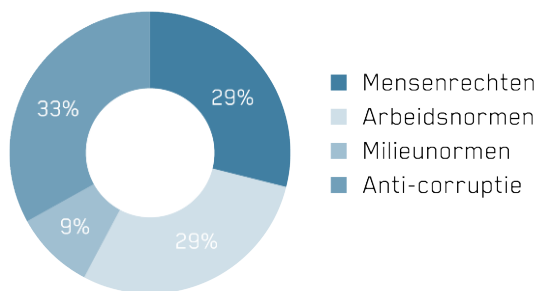
Binnen deze thema's liepen in het tweede halfjaar van 2021 **39 dialogen**. Het kan voorkomen dat in het kader van Normatieve engagement met een onderneming over meerdere (dreigende) schendingen wordt gesproken. Dit zien we als meerdere dialogen. Daarnaast kan het voorkomen dat een onderneming deel uitmaakt van verschillende thematische dialogen. Deze gevallen zien wij ook als meerdere dialogen. Ook kan sprake zijn van verschillende juridische entiteiten of dochterondernemingen. Indien dit het geval is zien wij dit als één dialoog. In totaal bestond het totale engagementprogramma uit **39 dialogen** met **30 unieke ondernemingen**.

Vermeldenswaardige ontwikkelingen binnen de engagementthema's zijn in de komende paragrafen toegelicht. Voor ieder thema is inzichtelijk gemaakt welke ondernemingen zijn opgenomen in het engagementprogramma.

4.2. Resultaten voortgang normatieve dialogen

PMA vindt het belangrijk om in gesprek te gaan met ondernemingen die internationaal breed gedragen normen schenden. Wij noemen dit normatieve engagement. Per 31 december 2021 maken 15 ondernemingen deel uit van het normatieve engagementprogramma. Met deze ondernemingen spreken wij over één of meerdere normschendingen. Het aantal normschendingen waarover wij spreken kan daarom afwijken van het aantal ondernemingen in het normatieve engagementprogramma. In totaal lopen er 24 dialogen. Onderstaand is weergegeven hoe het programma naar normschending is opgebouwd.

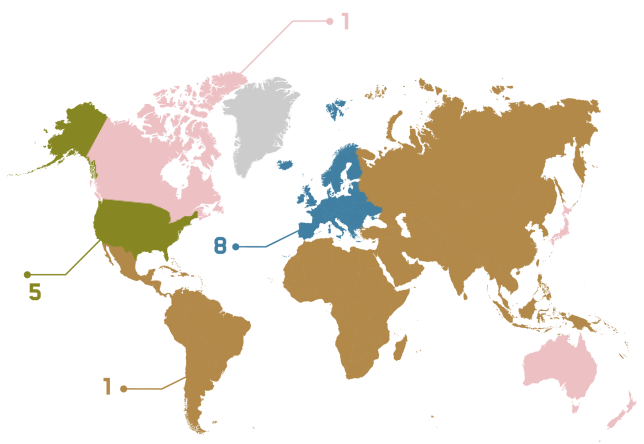
FIGUUR 4.2.1 NORMSCHENDING

De ondernemingen zijn gevestigd over verschillende regio's en markten. De focus van het programma ligt op de ontwikkelde markten met 14 dialogen. Wij verdelen deze onder in Europa, Verenigde Staten en Wereld Overig (Japan, Australië, Canada, Nieuw-Zeeland). Daarnaast voeren wij de dialoog met 1 onderneming uit opkomende markten.

In het afgelopen halfjaar is met 15 ondernemingen een nieuwe dialoog geïnitieerd.

FIGUUR 4.2.2 ONDERNEMINGEN NAAR REGIO

Voortgang van de lopende dialogen

Iedere dialoog heeft vier onderneming specifieke doelstellingen. Deze doelstellingen worden samengevat in vier mijlpalen, zoals weergegeven in tabel 1. De mijlpalen worden in iedere dialoog getoetst aan de hand van vier indicatoren, namelijk: (1) een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd, (2) er zijn maatregelen geïnitieerd, (3) er is een toezegging gedaan en (4) er zijn geen maatregelen genomen.

Niet iedere mijlpaal is relevant in een dialoog. Per dialoog is bekeken welke mijlpaal wel of niet relevant is voor de onderneming. Herstel en verhaal is bijvoorbeeld niet in alle gevallen relevant omdat er niet één specifieke groep van benadeelden is of herstel & verhaal al plaats heeft gevonden via het nationale rechtssysteem.

TABEL 4.2.1 MIJLPALEN

Mijlpalen	
1	Delen van relevante informatie
2	Implementatie van beleid
3	Herstel en Verhaal
4	Opheffen en/of voorkomen

De statistieken over de voortgang van engagementprogramma gaat over het totale engagementprogramma. Alle (positief) afgesloten dialogen zijn uit de statistieken gehaald, waardoor onderstaande statistieken een beeld geeft van de lopende dialogen.

Ten aanzien van de eerste mijlpaal, het delen van relevante informatie, zien we dat in 33% van de dialogen hierop nog geen stappen zijn gezet door de onderneming. Dat kan komen door onwil van de desbetreffende onderneming of omdat de dialoog pas recent van start is gegaan. In totaal is in 50% van de dialogen wel informatie gedeeld, in 4% van de gevallen ook geverifieerd door een onafhankelijke partij. In 8% van de dialogen heeft de onderneming wel een toezegging gedaan dit te doen.

TABEL 4.2.2 DELEN VAN RELEVANTE INFORMATIE

Indicatoren	Mijlpaal 1: Delen van relevante informatie
Er zijn geen maatregelen genomen	33%
Er is een toezegging gedaan	8%
Er zijn maatregelen geïnitieerd	50%
Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	4%
n.v.t.	4%

Voor de tweede mijlpaal, de implementatie van het beleid, zien we dat in 21% van de dialogen de ondernemingen hierop stappen hebben gezet en 4% zijn geverifieerd door een onafhankelijke partij. In 17% van de dialogen is de toezegging gedaan hierop stappen te zetten en in 42% van de dialogen hebben de ondernemingen zowel geen stappen gezet als toezeggingen gedaan.

TABEL 4.2.3 IMPLEMENTATIE VAN BELEID

Indicatoren	Mijlpaal 2: Implementatie van beleid
 Er zijn geen maatregelen genomen	42%
 Er is een toezegging gedaan	17%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	21%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	4%
n.v.t.	17%

Het mogelijk maken van Herstel & Verhaal, zoals ook benoemd in het IMVB-convenant, is de derde mijlpaal. Hierbij zien we dat in 21% van de dialogen de onderliggende doelstellingen zijn behaald, waarvan geen geïnitieerd zijn door een onafhankelijke partij. Voor 25% van de dialogen is deze mijlpaal niet relevant vanwege de aard van de schending.

TABEL 4.2.4 HERSTEL EN VERHAAL

Indicatoren	Mijlpaal 3: Herstel en Verhaal
 Er zijn geen maatregelen genomen	42%
 Er is een toezegging gedaan	13%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	21%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	0%
n.v.t.	25%

Bij de vierde mijlpaal, het opheffen en/of voorkomen van de schending, zien we dat in 13% van de dialogen de ondernemingen hierop de onderliggende doelstellingen hebben behaald, waarvan geen geïnitieerd zijn door een onafhankelijke partij. Additioneel is in 8% van de dialogen de toezegging gedaan om maatregelen te zullen nemen. In 38% van de dialogen dienen de ondernemingen hier nog stappen op te zetten.

TABEL 4.2.5 OPHEFFEN EN/OF VOORKOMEN

Indicatoren	Mijlpaal 4: Opheffen en/of voorkomen
 Er zijn geen maatregelen genomen	38%
 Er is een toezegging gedaan	8%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	13%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	0%
n.v.t.	42%

4.3. Thematische dialogen

Het thematische engagementprogramma van PMA is gericht op het verhogen van sociale, milieu en governance standaarden in sectoren, ketens of bij individuele ondernemingen die zich in het beleggingsuniversum bevinden. Het engagementprogramma sluit aan bij de speerpunten en MVB strategie van PMA. We doen gedegen onderzoek om de bedrijven te selecteren waarmee de dialoog het meest kansrijk is en om de dialoog goed voor te bereiden.

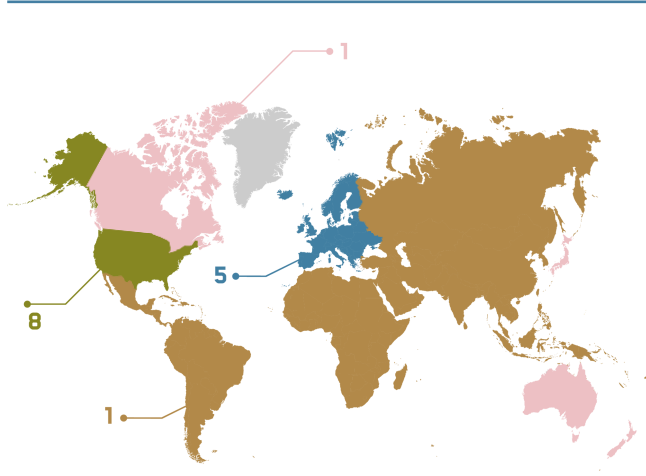
In het tweede halfjaar van 2021 bestaat het thematische engagementprogramma uit twee engagementthema's die zich in verschillende fases bevinden. Binnen deze twee thema's zijn 15 ondernemingen opgenomen. In onderstaande tabel is weergegeven hoe het programma naar thema is opgebouwd.

TABEL 4.3.1 AANTAL DIALOGEN NAAR THEMA

Thema	%
Plastics	47%
Goede en Beschikbare Medicijnen	53%

De ondernemingen zijn verspreid over verschillende regio's en markten. De focus van het programma ligt op de ontwikkelde markten. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen Europa, Verenigde Staten en Wereld Overig.

FIGUUR 4.3.1 REGIOVERDELING

In het afgelopen halfjaar is 79 keer inhoudelijk contact geweest met 15 ondernemingen. Daarnaast is veel tijd

TABEL 4.3.2 ENGAGEMENTTHEMA'S

Thema	Speerpunt	Gestart	Sectoren/ketens
Plastics		Q3 2019	Chemie
Goede en Beschikbare Medicijnen		Q3 2019	Farmaceutische sector

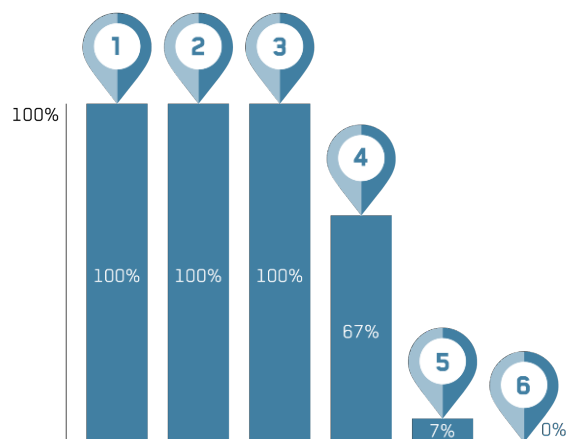
gestoken in het doen van onderzoek en bedrijfs- en sectoranalyses voor de thema's.

Ten aanzien van de bedrijven die zijn geselecteerd voor het thematische engagementprogramma is:

- voor 100% de eerste mijlpaal bereikt, namelijk het voorbereidend onderzoek afgerond.
- voor 100% de tweede mijlpaal bereikt, namelijk een initiërende brief of e-mail uitgestuurd om het contact tot stand te brengen.
- ten aanzien van de derde mijlpaal door 100% van de ondernemingen positief op onze vraag gereageerd. De dialoog is gaande.
- voor 67% de vierde mijlpaal bereikt, namelijk de toezegging van de onderneming.
- voor 7% de vijfde mijlpaal bereikt, wat betekent dat er een aanpassing is geweest in het beleid & proces.

Vanwege de korte looptijd van een aantal relatief nieuwe engagementthema's hebben veel ondernemingen nog niet mijlpaal 4 en de daaropvolgende mijlpalen behaald. Toezeggingen met betrekking tot beleidsaanpassingen en implementatie daarvan verwachten wij doorgaans pas in de tweede helft van het engagement traject.

FIGUUR 4.3.2 MIJLPAALVERDELING

1. Analyse van het bedrijf
2. Initieren dialoog
3. Voeren van dialoog
4. Toezegging onderneming
5. Aanpassen beleid & proces
6. Afronden dialoog

4.3.1. Goede en beschikbare medicijnen

Medicijnen, en daarmee de farmaceutische sector, zijn van groot belang voor een goede gezondheidszorg. Door de ontwikkeling van goede medicijnen is een effectieve behandeling van een grote groep aandoeningen mogelijk geworden. Hoewel de farmaceutische sector dus een belangrijke en nuttige rol vervult, spelen er verschillende problemen en misstanden.

Achtergrond van het thema

Een aantal belangrijke misstanden die spelen in de farmaceutische sector zijn:

- Het prijsbeleid rondom specifieke medicijnen, die behandelingen zowel in Nederland, als in andere ontwikkelde economieën en ontwikkelingslanden ontoegankelijk maken.
- De omgang met patenten en regelgeving waardoor prijzen opgedreven worden en de toegankelijkheid van medicijnen wordt verminderd.
- Gevallen van corruptie en het verlenen van gunsten aan zorgverleners om de verkoop van medicijnen te verhogen.
- Het onvoldoende ontwikkelen van medicijnen die een groot maatschappelijk belang hebben, maar waarvoor de markt relatief klein is.
- Verslavingen aan specifieke pijnstillers, onder andere in de Verenigde Staten lopen hierover diverse rechtszaken.

De Covid-19 crisis heeft de bovenstaande punten nog eens extra in de schijnwerpers gezet. De farmaceutische sector speelt een belangrijke rol bij het oplossen van deze crisis, zowel maatschappelijk als economisch. Dit is echter alleen effectief als de sector inzet op een goede beschikbaarheid van medicijnen, een prijsstelling die toegang wereldwijd mogelijk maakt en ook op langere termijn inzet op medicijnen die ook toekomstige pandemieën kunnen bestrijden.

Doel van thema

Er zijn verschillende stappen die ondernemingen op dit thema kunnen zetten. Op basis van onze uitgangspunten en voorbereidend onderzoek hebben we de volgende hoofddoelstellingen geselecteerd die, afhankelijk van de onderneming worden vertaald in bedrijfsspecifieke doelen:

- Het doel om medicijnen betaalbaar en toegankelijk te maken een centrale plek te geven in de bedrijfsstrategie;
  - ✓ Het ontwikkelen van een transparant en verantwoord prijsbeleid. Denk bijvoorbeeld aan een koppeling tussen de prijs van het medicijn, de gerealiseerde gezondheidswinst en de ontwikkelingskosten;
  - ✓ Op een verantwoorde manier omgaan met patenten en licenties, die voorkomt dat medicijnen onbereikbaar worden;
  - ✓ Te sturen op maatschappelijke impact, gezondheidswinst en veilige medicijnen, ook in research & development;

- ✓ Verankering internationale standaarden, onder andere van de World Health Organisation.

- Het hebben van een gedegen beleid, implementatie en onafhankelijke monitoring om zowel corruptie, oneerlijke handelspraktijken als belastingontwijking te voorkomen.
- Het vergroten van de transparantie en rapportage over de bovengenoemde onderwerpen richting investeerders, consumenten en andere stakeholders. Inclusief tax-transparency, lobby-activiteiten en betalingen aan zorgverleners.
- Bovenstaande doelstellingen een plek te geven in het variabele beloningsbeleid.

Vervolgstappen Investor Statement

Een *investor statement* is een publieke verklaring die investeerders uitbrengen om hun visie en wensen over sectoren en ondernemingen waarin zij investeren voor het voetlicht te brengen. Toen de Covid-19 crisis zich ontwikkelde, bleek al snel dat de houding van de farmaceutische sector van cruciaal belang zou zijn. Wij hebben daarom een investor statement uitgebracht dat de volgende hoofdpunten bevatte: a) het is van groot belang dat farmaceuten data delen met branchegenoten en overheden, b) dat behandelingen, vaccins en diagnostiek wereldwijd beschikbaar worden gemaakt tegen toegankelijke prijzen en c) er voor de langere termijn meer onderzoek wordt gedaan naar de bestrijding van infectieziekten. Deze punten uit het investor statement hebben een structurele plek gekregen in dit engagementthema en bouwen voort op de gestelde doelen voor deze engagement.

Daarnaast hebben we in de eerste helft van 2021 met een kerngroep van investeerders die het investor statement hebben gesteund vragen gesteld op de aandeelhoudersvergaderingen over de voortgang op deze punten bij de volgende farmaceuten: Sanofi, Pfizer, Gilead, Johnson & Johnson, AstraZeneca, Merck/MSD, Thermo Fisher en GlaxoSmithKline. Eind 2021 hebben we daarnaast een brief opgesteld richting de producenten van vaccins om een koppeling te maken tussen de wereldwijde beschikbaarheid van vaccins en hun beloningsbeleid. We zien namelijk dat er helaas grote verschillen zijn in de beschikbaarheid van vaccins tussen landen. We zien dat farmaceuten op dit vlak wel enkele acties ondernemen, maar dat er a) geen overkoepelende strategie is die o.a. distributie, toename productiecapaciteit en transparante overleveringen adresseert, b) er lessen getrokken kunnen worden uit de pandemie, zoals de omgang met vaccinationalisme en verstoring van toeleveringsketens en c) dit onderwerp tot op heden niet is opgenomen in het beloningsbeleid.

De doelstellingen zijn gericht op het structureel oplossen van de problematiek. Dit engagement thema sluit met name aan bij de volgende Sustainable Development Goals:

- **SDG 3: Goede Gezondheid & Welzijn**

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 3.8 dat zorgt voor een universele ziekteverzekering, met inbegrip van de bescherming tegen financiële risico's, toegang tot kwaliteitsvolle essentiële gezondheidszorgdiensten en toegang tot de veilige, doeltreffende, kwaliteitsvolle en betaalbare essentiële geneesmiddelen en vaccins voor iedereen. Ook richten we ons op onderliggend doel 3.b.

Geselecteerde sectoren & bedrijven

Er is een grote groep aan farmaceutische ondernemingen. Om focus aan te brengen in ons engagement programma selecteren we 7 ondernemingen op basis van de volgende uitgangspunten:

- De onderneming zit in de beleggingsportefeuille via aandelen en/of corporate bonds.
- Op basis van diverse databronnen (onder andere MSCI, Access to Medicine en eigen onderzoek) blijkt dat de onderneming stappen kan zetten op het thema "goede en beschikbare medicijnen".
- De onderneming is relevant voor de Nederlandse zorgmarkt.
- Op basis van onze analyse is het waarschijnlijk dat engagement met de desbetreffende onderneming effectief kan zijn, bijvoorbeeld via samenwerking met andere investeerders.

Access to Medicine

Access to Medicine is een stichting, gevestigd in Amsterdam met een internationaal werkveld. Access to Medicine zet zich in om medicijnen wereldwijd toegankelijk te maken, met name in ontwikkelingslanden. Om dit te bereiken publiceert Access to Medicine diverse ranglijsten waarop verschillende farmaceuten worden gerangschikt rondom de thematiek van het ontwikkelen en het beschikbaar maken van medicijnen. De bekendste ranglijst is de Access to Medicine index die de 20 grootste farmaceuten wereldwijd rangschikt. In januari 2021 heeft Access to Medicine de nieuwste versie van deze index gelanceerd. De stichting publiceert echter ook ranglijsten over wat bedrijven doen om vaccins beschikbaar te maken en om resistentie tegen antibiotica te bestrijden. De resultaten worden gebruikt door een brede coalitie van investeerders om farmaceuten aan te sporen om medicijnen wereldwijd beter beschikbaar te maken. Wij zijn actief lid van deze coalitie en gebruiken de onderzoeksresultaten om onze dialogen gedegen voor te bereiden.

Meer informatie is te vinden op: <https://accesstomedicinefoundation.org/>

Voortgang

In de tweede helft van 2021 hebben we ons gericht op het indienen van twee aandeelhoudersresoluties bij Gilead en Johnson & Johnson, op het engagement met Biogen, Johnson & Johnson en Gilead en hebben we een brief opgesteld naar de producenten van Covid-19 vaccins.

Bij **Johnson & Johnson** hebben we in november 2021 wederom een resolutie voor de aandeelhoudersvergadering in 2022 ingediend waarin de onderneming wordt opgeroepen om transparant te zijn over hoe overheidsfinanciering bij de ontwikkeling van haar Covid-19 vaccin invloed heeft gehad op de uiteindelijke prijs. Deze resolutie stond ook op de agenda voor de aandeelhoudersvergadering van 2021 en behaalde daar 31,77% van de stemmen. Johnson & Johnson heeft echter onvoldoende stappen gezet op dit terrein en we hebben met andere investeerders de resolutie wederom opnieuw ingediend. In het kader van de Access to Medicine Index hebben we met de onderneming gesproken over hoe het haar prestaties in deze index kan verbeteren, mogelijk door te werken aan betere distributienetwerken in ontwikkelingslanden. Daarnaast hebben we Johnson & Johnson opgeroepen om een koppeling te maken tussen het beloningsbeleid en de wereldwijde toegang tot haar Janssen-vaccin.

Met **Gilead** hebben we dit najaar gesproken over de uitkomsten van de Access to Medicine Index. Tijdens het gesprek bleek er door de komst van nieuwe bestuurders een nieuwe wind te waaien. De onderneming lijkt serieuzer werk te willen maken van toegang tot medicijnen en liet eind 2021 weten voor het eerst actief mee te werken met het onderzoek van Access to Medicine. Toch is er ook nog werk aan de winkel, o.a. wat betreft het vergroten van de transparantie. Om deze reden hebben we met andere investeerders een resolutie ingediend voor de aandeelhoudersvergadering in 2022 met als doel de transparantie over haar lobbyactiviteiten te vergroten. De eerste gesprekken met de onderneming hierover hebben plaatsgevonden, maar op het moment van schrijven is het nog onduidelijk of de onderneming met voldoende toezeggingen zal komen om de resolutie terug te trekken.

Met **Biogen** hebben we gesproken over hun prijsbeleid. Biogen heeft een prijsbeleid, maar het is onduidelijk of en hoe dit in de praktijk wordt toegepast. Tijdens het gesprek zijn we daarom dieper ingegaan op het medicijn "Spinraza" en hoe Biogen hier haar prijsbeleid in de praktijk brengt. Daarnaast hebben we aangedrongen om de transparantie wat betreft lobbyactiviteiten te vergroten en om een externe adviesraad in te stellen die stakeholders direct het bestuur laat adviseren op maatschappelijke thema's zoals toegang tot medicijnen. De onderneming liet weten dit te overwegen en binnenkort een studiedag over dit thema voor haar bestuur te organiseren.

Vervolg

We zullen in de eerste helft van 2022 toewerken naar de aandeelhoudersvergaderingen, in het bijzonder die van Gilead en Johnson & Johnson. Bij de laatste onderneming zal het vooral gaan over de koppeling tussen het beloningsbeleid en wereldwijde toegang tot vaccins. Daarnaast zullen we inzetten op engagement gesprekken met o.a. Roche, Novartis en Aurobindo. Deze laatste onderneming is ondanks verschillende verzoeken voor een gesprek het laatste halfjaar niet responsief is geweest.

4.3.2. Plastics

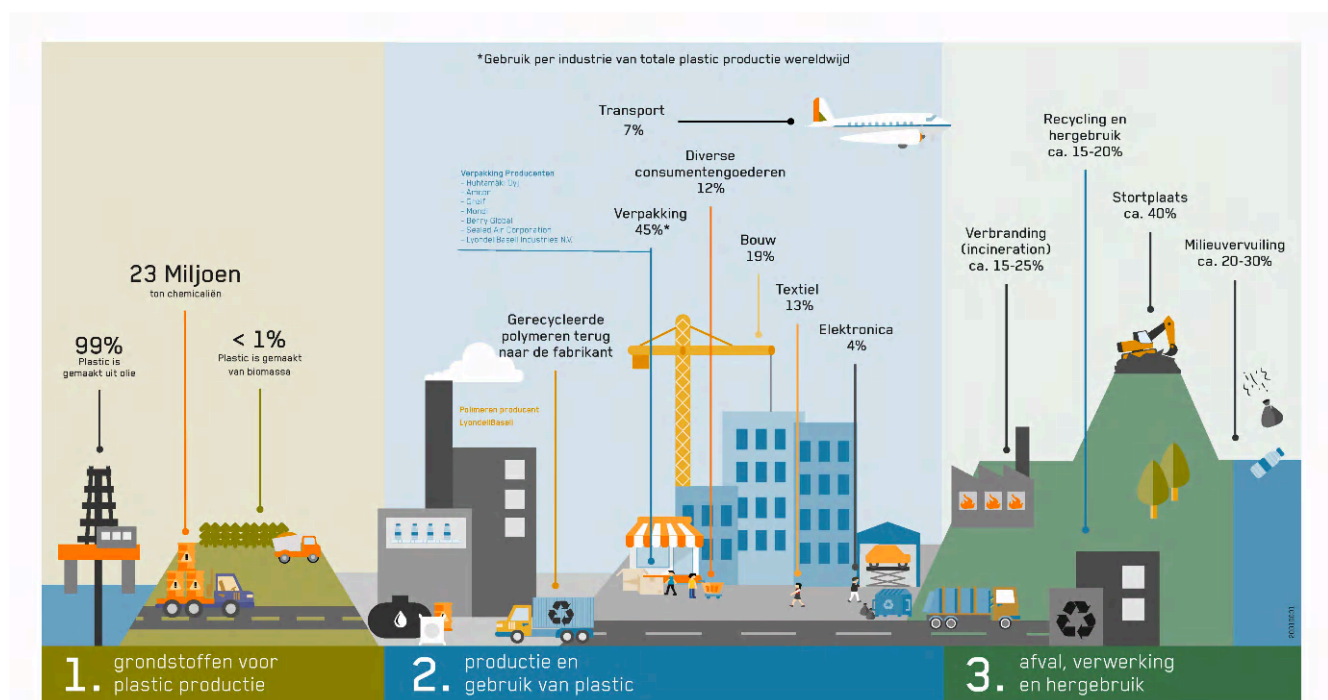
Het gebruik van plastics heeft een enorme vlucht genomen en plastics worden gebruikt in diverse toepassingen; van verpakkingsmateriaal, kleding, plastic flessen tot speelgoed en koelkasten. Het gebruik van plastics voldoet daarmee aan een grote vraag uit de samenleving en biedt veel voordelen, soms ook op gebied van duurzaamheid. Denk bijvoorbeeld aan het gebruik van plastics in auto's waardoor het gewicht en daardoor ook het brandstofverbruik afneemt. Een ander voorbeeld is gebruik van plastics als verpakkingsmateriaal waardoor de houdbaarheid van voedingsproducten wordt

verlengd wat kan bijdragen aan minder verspilling. Zo kan het gebruik van plastics een milieuwinst opleveren die groter is dan de milieukosten die gemoeid zijn bij de productie van de plastics.

Achtergrond van het thema

Er zijn ook grote zorgen rond het gebruik van plastics. Zo wordt bijna alle plastic gemaakt uit olie. Dit betekent dat nu wel 6% van de mondiale olieproductie gebruikt wordt voor de productie van plastics. Door economische ontwikkelingen zal dit percentage naar verwachting toenemen tot 20% van de mondiale olieproductie in 2050. De winning van olie leidt tot substantiële schade aan het milieu en de productie van plastic veroorzaakt CO2 uitstoot. Een ander probleem is dat slechts een klein gedeelte, ca. 10% van de geproduceerde plastics op dit moment wordt gerecycled, ongeveer 40% op stortplaatsen terecht komt, en 14% wordt verbrand. Dat betekent dat meer dan 30% uiteindelijk in het milieu eindigt en een grote vervuilingbron is voor meren, rivieren en uiteindelijk de oceanen. Jaarlijks komt er ruim 3 miljoen ton aan plastic in de oceanen terecht. Bij ongewijzigd beleid kan dit er toe leiden dat er in 2050 meer plastic dan vis in de oceanen aanwezig is.

FIGUUR 4.3.2.1 OVERZICHT VAN DE WAARDEKETEN VAN PLASTIC ²

Doel van thema

Om de schadelijke gevolgen van plastic te verminderen en de winstgevendheid van de onderneming op de lange termijn te waarborgen willen we dat bedrijven hun rol in de plastic transitie verstevigen. Het zetten van één of meer van

onderstaande stappen is de hoofddoelstelling van dit engagementtraject.

- Beleidsvorming. ESG impact van plastic wordt als materieel erkend in de strategie van de onderneming.

² Bron: 'The Plastics Landscape: Risks and Opportunities along the Value Chain | PRI 2019

Scenario analyse brengt risico's van marktonwikkelingen en regelgeving in beeld.

- Implementatie en toetsing. De onderneming stelt concrete doelen met prestatie indicatoren (kpi's) om negatieve impact van plastic te reduceren. De onderneming meet de voortgang ten aanzien van de doelen, en rapporteert daarover in openbare verslaggeving.
- Samenwerking in de sector. De onderneming werkt samen met relevante partijen in de plastic keten aan het vinden en implementeren van oplossingen die de plastic transitie kunnen versnellen.
- Transparantie. De onderneming rapporteert naast de voortgang ten aanzien van bovengenoemde doelen en kpi's over
  - hoe regelgeving en marktontwikkelingen m.n. gericht op de plastic transitie, invloed zullen hebben op de financiële resultaten, en
  - de maatschappelijke impact van geproduceerde plastics; - resultaten van maatregelen om klimaatverandering tegen te gaan, waaronder het verbeteren van energie-efficiëntie.

Het engagement thema sluit aan bij verschillende Sustainable Development Goals (SDG's), waaronder SDG 3: Goede gezondheid en welzijn, SDG 6: Schoon water en sanitair, SDG 11: Duurzame steden en gemeenschappen, SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie en SDG 14: Leven in het water.

Voor ons staat SDG 12 centraal in de dialoog met de ondernemingen, aangezien dit doel het meest concreet raakt aan het handelingsperspectief van ondernemingen in de plastic keten:

- **SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie**

- 12.2 Tegen 2030 het duurzame beheer en het efficiënte gebruik van natuurlijke hulpbronnen realiseren.

- 12.3 Tegen 2030 de voedselverspilling in winkels en bij consumenten per capita halveren en voedselverlies reduceren in de productie- en bevoorradingsketens, met inbegrip van verliezen na de oogst.

- 12.4 Tegen 2020 komen tot een vanuit milieuvriendelijk beheer van chemicaliën en van alle afval gedurende hun hele levenscyclus, in overeenstemming met afgesproken nationale kaderovereenkomsten, en de uitstoot aanzienlijk beperken in lucht, water en bodem om hun negatieve invloeden op de menselijke gezondheid en het milieu zoveel mogelijk te beperken.

- 12.5 Tegen 2030 de afvalproductie aanzienlijk beperken via preventie, vermindering, recyclage en hergebruik.

- 12.6 Bedrijven aanmoedigen, in het bijzonder grote en transnationale bedrijven, om duurzame praktijken aan te

nemen en duurzaamheidsinformatie te integreren in hun rapporteringscyclus.

Geselecteerde sectoren & bedrijven

Er is een brede groep ondernemingen betrokken bij de productie, gebruik en verwerking van plastic. Om focus aan te brengen kiezen we voor een groep ondernemingen die (de grondstoffen voor) een specifieke productgroep produceren, namelijk verpakkingen. We kiezen deze groep ondernemingen om de volgende redenen:

- Plastic verpakkingsmateriaal vormt ruim 40 procent van alle geproduceerde plastic producten en veel is voor eenmalig gebruik;
- Juist voor producenten van plastic verpakkingen is het van belang om in te spelen op (aankomende) regelgeving, veranderende klantvraag en maatschappelijk druk. Door hun positie in de keten zijn ze tevens in staat om in de gehele keten verandering aan te moedigen;
- Deze groep ondernemingen is geconcentreerd en gelijksoortig wat zorgt voor een engagement met focus, waarbij bestaande goede praktijken breed in de sector kunnen worden toegepast;
- Rond deze sector is samenwerking mogelijk qua kennis en het gezamenlijk uitvoeren van engagement om zo de effectiviteit te vergroten, onder andere via de PRI;

Voortgang

In de tweede helft van 2021 spraken we met alle ondernemingen behalve Huhtamaki. In de gesprekken in het najaar van 2021 stond de voortgang ten aanzien van de al eerder besproken verwachtingen centraal. Bij alle ondernemingen staan de uitdagingen rond het voorkomen van plastic afval en de relatie tussen gebruik van fossiele grondstoffen en het beperken van klimaatverandering duidelijk op de agenda. Ook onze verwachtingen aangaande het opnemen van indicatoren over duurzaamheidsprestaties in de beloning van de directie, waren opnieuw onderwerp van gesprek. Bij enkele van de ondernemingen is hiertoe al een aanzet gemaakt. Bij andere moet daar nog aan gewerkt worden. Ter onderbouwing van het belang van dit aspect en de mogelijkheden voor implementatie, sturen we de ondernemingen bijvoorbeeld relevante documentatie en goede voorbeelden.

We hebben de ondernemingen ook geïnformeerd over de door institutionele beleggers uitgesproken steun voor de 'business call for a UN Treaty on plastic pollution'. Mede op initiatief van Achmea IM werd in september 2021 de steun van een eerste groep van ca. 30 beleggers bekendgemaakt. In de aanloop naar verdere onderhandelingen over dit voorstel voor een VN-verdrag, blijven we in contact met initiatiefnemers. Berry Global, een van de verpakkingsproducenten in ons engagement programma, heeft na onze suggestie, ook de steun voor de 'business call' uitgesproken, een positief resultaat.

³ Deze oproep is mede ondertekend door een aantal ondernemingen waarmee wij in dialoog zijn: <https://www.plasticpollutiontreaty.org/unea>

De dialoog met **Amcor** is nog steeds constructief. In december 2021 spraken we vooral over de groei in gebruik van gerecycled plastic. Amcor verwacht het doel van 10% voor 2025 te overtreffen. We hebben de onderneming daarom gevraagd om een nieuw, ambitieuzer doel te stellen en om ook in meer detail te rapporteren over de aanpak om het doel te bereiken. Amcor gaf ook aan dat het meer kansen ziet voor gebruik van biomassa, en dat zijn daartoe samenwerkt met o.a. het Wereld Natuurfonds. Ook introduceerde Amcor recent composteerbare verpakkingen in Australië en Nieuw-Zeeland. Verder spraken we opnieuw over onze wens om indicatoren voor het behalen van duurzaamheidsdoelen ook onderdeel te maken van de beloning van de bestuurders van de onderneming. De relatie tussen materiaalgebruik en klimaat heeft ook de aandacht van Amcor. Bijna 80% van de totale klimaatvoetafdruk van Amcor komt van de gebruikte grondstoffen voor het maken van plastic. De onderneming werkt aan nieuwe doelen op basis van de 'science based targets' aanpak.

In het gesprek met **Berry Global** kon de onderneming interessante ontwikkelingen noemen. Zo had Berry kort voor het gesprek een nieuw doel voor het gebruik van circulaire plastics bekend gemaakt. Daarin neemt de onderneming ook 'bio-based' grondstoffen op. Daarnaast werkt Berry met het International Sustainability & Carbon Certification (ISCC) aan de certificering voor gerecycled plastic. Berry ziet positieve ontwikkelingen bij de klanten. Dat is belangrijk, want voor het toepassen van duurzame innovaties is de onderneming sterk afhankelijk van de vraag van klanten. We beschouwen het nieuwe doel voor circulair materiaalgebruik als duidelijke stap vooruit en hebben daarom de mijlpaal 4 'toezegging' op groen gezet. We hebben Berry ook gevraagd om de 'business call for a UN Treaty on plastic pollution' te steunen. We zijn blij dat de onderneming dit inmiddels publiekelijk doet.

De dialoog met **Greif** verloopt nog steeds goed. We spraken over de voortgang van de onderneming wat betreft duurzaam materiaalgebruik, over klimaatbeleid en over het beloningsbeleid. Greif werkt aan doelen voor gebruik van gerecycled materiaal en voor het herstellen van gebruikte producten. Greif produceert veel verpakkingen voor bulkmaterialen en deze verpakkingen zijn geschikt voor herstel en hergebruik. Greif wil in 2022 de doelen voor 2030 bekend maken. Ook werkt Greif aan een 'science-based' doel voor emissie uitstoot in de keten (scope-3). Greif wil dit doel uiterlijk eind 2023 bekend maken. Verder spraken we over duurzaamheidsindicatoren als onderdeel van het beloningsbeleid voor het bestuur. Greif gaf aan begin 2022 een nieuwe CEO te krijgen en verwacht bij deze bestuurder meer ruimte om dit onderwerp te agenderen. Greif gaf aan dat dit thema ook door accountants aan de orde wordt gesteld. De toezegging om in 2022 doelen te stellen voor gebruik van meer duurzame materialen was aanleiding om mijlpaal 4 'toezegging' op groen te zetten.

Huhtamaki gaf in het najaar van 2021 aan nog geen concrete vooruitgang te kunnen melden. We lieten het contact daarom bij een korte schriftelijke uitwisseling van de stand

van zaken en de afspraak om in het voorjaar van 2022 een volgend gesprek te plannen.

Het gesprek met **LyondellBasell** voerden we in het najaar van 2021 samen met leden van het Climate Action 100+ initiatief. Zowel wat betreft de onderwerpen als de betrokken beleggers is er veel overlap. Op het gebied van klimaat was Lyondell jaren een achterblijver. Eind september 2021 presenteerde de onderneming een nieuw en ambitieuzer doel voor 2030 en de intentie om in 2025 de status van 'net-zero emissions' te bereiken. Voor LyondellBasell zijn ook de scope-3 emissies, waaronder de CO₂-uitstoot veroorzaakt bij de productie van fossiele grondstoffen, van grote invloed. We bespraken hoe een toename van het gebruik van circulaire materialen kan bijdragen aan reductie van de scope-3 emissies. Het nieuwe merk 'Circulen' waaronder gerecyclede en bio-based plastics worden ontwikkeld, kan daar sterk aan bijdragen. Lyondell heeft al een doel gesteld voor de groei van productie onder het merk Circulen. Wij zouden graag zien dat de onderneming nog meer ambitie toont, en de groei van de circulaire materialen concreet plaatst in de context van een eveneens ambitieus doel voor reductie van scope-3 CO₂ emissies. We spraken ook opnieuw over het opnemen van duurzaamheidsindicatoren in het beloningsbeleid. Lyondell kon op dit punt nog geen concrete toezegging doen.

In het gesprek met **Mondi** gingen we nader in op eerder besproken verwachtingen en recente ontwikkelingen. Mondi produceert vooral veel flexibele plastic verpakkingen. Ook omdat het veelal gaat om verpakking in contact met voedingsmiddelen, is het mede door huidige wetgeving, nog lastig om snel verduurzaming van materiaalgebruik te realiseren. Mondi weet dan ook niet zeker of het eerder gestelde doel van 25% gerecycled plastic gebruik in 2025 haalbaar is. De onderneming blijft zich daar wel toe inzetten, maar is afhankelijk van wetgeving, van de keuze van klanten en van de beschikbaarheid van het opschalen van de productie van plastic door chemische recycling. Gebruik van bio-based plastics ligt voor de producten van Mondi niet erg voor de hand. De meest directe invloed op verduurzaming van gebruikte materialen heeft Mondi waar het gaat om het recyclebaar maken van de eigen producten. In reactie op de geuite twijfel over het behalen van het doel voor 2025, hebben we Mondi gevraagd om in het volgende duurzaamheidsverslag meer in detail aan te geven met welke concrete acties en oplossingen gepoogd wordt dit doel toch te behalen.

Met **Sealed Air** spraken we over de voortgang ten aanzien van het doel om in 2025 tenminste 50% gerecycled of hernieuwbaar materiaal te gebruiken. Voor 2020 stond dat op 19%. Een belangrijk deel van de verdere groei moet komen van chemische recycling. Daar is een grote groei in productiecapaciteit en beschikbare input van te recyclen plastic voor nodig. Daartoe wordt nauw samengewerkt met strategische partners in de keten. De onderneming werkt aan meer concrete 'routekaarten' om dit doel te bereiken. De transitie in materiaalgebruik heeft ook grote invloed op de CO₂ emissies in de keten van de onderneming. Sealed Air

heeft al een doel gesteld voor reductie van deze scope-3 emissies, en werkt aan meer gedetailleerde plannen om dit doel - en het doel om in 2040 de 'net-zero status' voor emissies van eigen activiteiten - te bereiken. Het gepubliceerde scope-3 emissie reductiedoel, de aangekondigde routekaarten en het voornemen om meer duurzaamheidsindicatoren in de verslaglegging op te nemen, zien we als voldoende voortgang om voor Sealed Air de mijlpaal 4 'toezegging' op groen te zetten.

Vervolg

In het eerste half jaar van 2022 zullen we een laatste ronde gesprekken plannen. In deze gesprekken zullen we bespreken welke voortgang gerealiseerd is ten aanzien van de gestelde doelen van de dialoog en welke concrete voortgang de ondernemingen nog verwachten. In juni 2022 zullen we de dialogen evalueren en afronden.

4.4. ESG Nederland

Nederlandse beursgenoteerde bedrijven zijn belangrijke actoren in de Nederlandse samenleving als werkverschaffers, centra voor innovatie en als bron van economische activiteit. Aandeelhouders hebben een controlerende rol en beïnvloeden via hun stembeleid en dialoog het ondernemingsbeleid. Vanwege de belangrijke rollen die Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen spelen is het relevant om extra aandacht te leggen op deze specifieke groep van ondernemingen via een permanente dialoog.

Achtergrond

Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hebben de speciale aandacht van Nederlandse institutionele beleggers, vanwege de directe sociaaleconomische belangen die de bedrijfsactiviteiten met zich mee brengen. Belangrijke strategische besluiten van Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen, zoals fusies en overnames, kunnen significante effecten hebben op lokale werkgelegenheid, de concurrentiepositie van de onderneming en lange termijn waardecreatie. Ook voorstellen omtrent beloning of (her)benoemingen van bestuurders leiden regelmatig tot maatschappelijk discussie. Wij hechten er dan ook grote waarde aan om op structurele wijze de dialoog te voeren met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Hierbij toetsen wij de beleidsvoorstellen aan de uitgangspunten en best-practices van de Nederlandse Corporate Governance Code (herzien in 2016), en vanaf 1 januari 2019 aan de Nederlandse Stewardship Code. Bij het voeren van de dialogen trekken wij zoveel mogelijk op in collectief verband, verenigd in Eumedion.

De principes uit de Stewardship Code bieden ons als institutionele beleggers de mogelijkheid om verantwoording af te leggen aan deelnemers en klanten over de wijze waarop wij als betrokken belegger invulling geven aan onze aandeelhoudersrechten. De Stewardship Code is in lijn met de verantwoordelijkheden die voor aandeelhouders gelden ten aanzien van transparantie rond het betrokkenheidsbeleid en stembeleid, zoals vastgelegd in de herziene EU-richtlijn aandeelhoudersrechten (Shareholders' rights directive). De code ondertreeft ook het belang van aandeelhoudersbetrokkenheid voor het streven naar lange termijn waarde creatie van de Nederlandse beursondernemingen, zoals vastgelegd in de Nederlandse Corporate Governance Code. Daarnaast verlangt de Stewardship Code van institutionele beleggers de bereidheid om, eventueel samen met andere institutionele beleggers, een constructieve dialoog aan te gaan met de Nederlandse beursondernemingen en met andere belanghebbenden.

Overzicht dialogen

In de tweede helft van 2021 is Achmea IM, namens PMA, in dialoog gegaan met twee Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Deze dialogen vonden plaats binnen het Eumedion verband, zie tabel 4.4.1.

TABEL 4.4.1 DIALOGEN MET NEDERLANDSE BEURSGENOTEERDE ONDERNEMINGEN IN H2 2021

Ondernemingen	Besproken onderwerpen
Ahold-Delhaize	Langetermijnwaardecreatie model, diversiteit, strategie, duurzaamheid, beloningsbeleid.
Royal Dutch Shell	Klimaatbeleid, beloningsbeleid, bestuur.

Dialogen met Nederlandse ondernemingen

Ahold-Delhaize

Met Ahold-Delhaize is gesproken over de voorgenomen aanpassingen in het beloningsbeleid. Grotere focus op ESG factoren, evenals transparantie, zijn onderdelen waar Ahold-Delhaize op gaat focussen in het beloningsverslag. Wij vragen al enkele jaren naar concrete stappen op het gebied van transparantie in het beloningsbeleid. We zijn dan ook blij met de stappen die de onderneming op dit gebied gaat zetten. Wel zijn er nog openstaande vragen over de ESG gerelateerde targets. Ahold-Delhaize verwacht begin volgend jaar hier meer over te kunnen zeggen. Ahold-Delhaize vindt het van belang dat de targets meetbaar zijn zodat de externe account dit ook kan auditen. Een punt waar vanuit Eumedion ook aandacht voor wordt gevraagd.

Royal Dutch Shell

Met Royal Dutch Shell hebben we gesproken over de aankondiging om de aandelenstructuur van Shell te vereenvoudigen. Hiervoor was een statutenwijziging nodig. In de dialoog zijn vragen gesteld over de voordelen van deze stap, de afwegingen en toekomstige plannen. Geconcludeerd kan worden dat de vereenvoudiging van de structuur in het voordeel is voor de aandeelhouders en het voorstel niet in strijd is met de Nederlandse corporate governance en/of duurzaamheid best-practices. In de buitengewone aandeelhoudersvergadering op 10 december 2021 is er met 99,77% van de aandelen VOOR het voorstel gestemd, waarmee het voorstel is aangenomen en de aanpassingen kunnen worden doorgevoerd.

Ook is met Shell gesproken over de voortgang wat betreft het aanpassen van de doelstellingen om emissies terug te dringen, als gevolg van de uitspraak van de rechtbank. Shell gaf aan hier hard aan te werken. Een aangepast klimaattransitieplan zal bij de komende jaarlijkse aandeelhoudersvergadering ter adviserende stem worden voorgelegd aan de aandeelhouders. Shell vertelde dat zij wat betreft scope 1 en scope 2 ruimschoots aan de eisen van de rechtbank voldoen. De scope 3 emissies zijn echter nog een grote uitdaging. Shell is met het oog op de vereisten op het gebied van scope 3 in hoger beroep gegaan tegen de uitspraak.

5. Stembeleid & Corporate Governance

Corporate governance, of goed ondernemingsbestuur, heeft betrekking op de verhoudingen tussen de verschillende actoren van een onderneming zoals de Raad van Bestuur (RvB), de Raad van Commissarissen (RvC), aandeelhouders en andere belanghebbenden. Rekenschap, transparantie en toezicht spelen hierbij een centrale rol. De beleggingsfondsen beleggen onder andere in beursgenoteerde ondernemingen en zijn daardoor ook aandeelhouder. Door actief gebruik te maken van aandeelhoudersrechten kan PMA invloed uitoefenen op de onderneming. Het gaat hierbij om het benoemen van bestuurders, het goedkeuren van jaarstukken en in sommige gevallen kan het zich uitspreken over het beloningsbeleid. De beleggingsfondsen doen dit onder andere door deel te nemen aan de besluitvorming op de aandeelhoudersvergadering (stemmen). Door gebruik te maken van het stemrecht kunnen de beleggingsfondsen invloed uitoefenen op ondernemingen en invloed aanwenden om een betere corporate governance te stimuleren bij de ondernemingen. Een goede corporate governance draagt bij aan de lange termijn waardecreatie.

5.1. PMA als actief aandeelhouder

De Nederlandse Corporate Governance Code schrijft voor dat institutionele beleggers zoals pensioenfondsen een beleid moeten hebben ten aanzien van het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen van beursgenoteerde ondernemingen waarin zij beleggen. Daarbij wordt van de institutionele belegger gevraagd om minstens eenmaal per jaar aan te geven hoe invulling wordt gegeven aan het stembeleid. Daarnaast stelt de Corporate Governance Code dat de institutionele belegger minimaal eenmaal per kwartaal moet aangeven hoe hij stemde op de aandeelhoudersvergaderingen.

PMA voldoet aan de bepalingen van de Corporate Governance Code. Op de website van Pensioenfonds Medewerkers Apotheken zijn de volgende documenten te vinden:

1. Stembeleid;
2. Rapportagetool waarbij gerapporteerd wordt hoe gestemd is per aandeelhoudersvergadering.

5.2. Stemgedrag PMA

Achtergrond

De tweede helft van het jaar is relatief rustig omdat de meeste Europese en Amerikaanse aandeelhoudersvergaderingen in de eerste helft van het jaar plaatsvinden. De piek van het aandeelhoudersvergaderingen seizoen in Australië en Nieuw- Zeeland ligt wel in de tweede

helft van het jaar. In het derde en vierde kwartaal vinden daarnaast meestal bijzondere aandeelhoudersvergaderingen plaats voor tussentijdse benoemingen van bestuurders, voor de goedkeuring van beloningsbeleid en over aandelenuitgifte. Er blijft een stijging zichtbaar in het agenderen van aandeelhoudersvoorstellen op vergaderingen. Ook het aantal aandeelhoudersvoorstellen per vergadering neemt bij enkele grote ondernemingen toe. De meeste steun ontvingen aandeelhoudersvoorstellen op het gebied van klimaat. De steun voor sociale aandeelhoudersvoorstellen blijft hierbij achter.

Gezien de voortdurende COVID-19 pandemie vonden de vergaderingen ook in dit halfjaar voor het overgrote deel virtueel plaats.

Stemactiviteiten van PMA

Wij stemden in het afgelopen halfjaar in totaal op **197 vergaderingen** op totaal **2.042 agendapunten**. Zie tabel 5.2.1. voor de regionale verdeling van vergaderingen over H2 2021.

TABEL 5.2.1 REGIONALE VERDELING H2 2021

Land	Aantal
Australië	31
Oostenrijk	3
België	3
Bermuda	1
Canada	7
Kaaimaneilanden	3

Denemarken	1
Frankrijk	8
Duitsland	2
Hong Kong	3
Ierland	6
Israël	2
Italië	4
Japan	12
Jersey	2
Nederland	3
Nieuw-Zeeland	5
Noorwegen	1
Singapore	7
Spanje	1
Zweden	10
Zwitserland	5
Verenigd Koninkrijk	28
VS	49

Op de website van Pensioenfonds Medewerkers Apotheken kunt u via het Vote Disclosure Systeem vinden hoe we gestemd hebben per aandeelhoudersvergadering.

Wij maken bij het uitoefenen van stemrechten gebruik van het stemplatform en analyses van Institutional Shareholder Services (ISS). ISS stelt aan de hand van het Achmea stembeleid specifieke analyses op. Zo past Pensioenfonds Medewerkers Apotheken voor elke steminstructie haar eigen op maat gemaakte stembeleid toe.

Het stembeleid is op de website te vinden en wordt doorlopend geactualiseerd op basis van wereldwijde trends op het gebied van corporate governance, ons stemgedrag bij controversiële agendapunten en overige actualiteiten. Voordat een definitieve stem wordt uitgebracht, besteden we extra aandacht aan controversiële agendapunten. Het uiteindelijke besluit wordt genomen op basis van de specifieke feiten en omstandigheden van het agendapunt.

Het betekent ook dat niet altijd met het management van de onderneming wordt meegestemd. In onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van het aantal tegenstemmen. Het grootste aantal tegenstellen betrof tegenstemmen tegen managementvoorstellen. Het betrof met name beloningsstructuren die als excessief, onvoldoende toegelicht en niet transparant genoeg beoordeeld worden, of waar een link met de prestaties van de onderneming ontbreekt. Dit kwam zowel terug in beloningsbeleid als beloningsverslagen. Ook betrof het onder andere de

benoeming van bestuurders van ondernemingen die niet onafhankelijk zijn waar dit wel geëist of gewenst is. Ook de stemmen voor een aandeelhoudersresolutie houden impliciet een stem tegen het management in en zijn door ons meegenomen in onderstaand percentage van tegenstemmen.

TABEL 5.2.2 OVERZICHT TEGENSTEMMEN H2 2021¹

Totaal aantal stemmen	% Tegen stemmen
2.042	17%

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS

De managementresoluties kunnen worden onderverdeeld in een zestal hoofdthema's: benoeming bestuurders, beloningsbeleid, uitgifte aandelen, routinezaken, fusies & overnames en overig. Onder routinezaken wordt bedrijfsvoering verstaan. Denk hierbij aan het aanstellen van de accountant, wijzigen van statuten en beslissingen omtrent het vaststellen van dividend. Onder het thema overig vallen onder andere klimaatstrategieën van de onderneming en sociale rapportages. In de tweede helft van 2021 zijn de meeste stemmen uitgebracht voor benoeming bestuurders, routinezaken en beloning.

TABEL 5.2.3 STEMACTIVITEITEN PER HOOFDTHEMA¹

	Voor	Tegen
Benoeming bestuurder	87%	13%
Beloning	45%	55%
Uitgifte aandelen	92%	8%
Routine zaken	97%	3%
Fusie en overnames	89%	11%
Overig	88%	12%

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS

5.3. Agenderingsrecht aandeelhouders

Op aandeelhoudersvergaderingen kunnen aandeelhouders een voorstel agenderen, mits wordt voldaan aan de voorwaarden van het lokaal geldende agenderingsrecht. Deze aandeelhoudersresoluties kunnen betrekking hebben op de thema's klimaat, milieu & gezondheid, mensenrechten en goed bestuur. In het afgelopen halfjaar hebben wij **61 aandeelhoudersresoluties** beoordeeld en onze stem uitgebracht. In onderstaande tabel zijn de resoluties per fonds en per thema opgenomen. Bij de fondsen kunnen dezelfde resoluties voorkomen.

TABEL 5.3.1 AANDEELHOUDERSRESOLUTIES H2 2021

Thema	Aantal	Voor	Tegen
Overig (o.m. Politieke Donaties)	15	93%	7%
Beloning	0	0%	0%
Benoeming Bestuurder	13	85%	15%
Milieu en Gezondheid	14	100%	0%
Routine	12	42%	58%
Goed Bestuur	4	100%	0%
Mensenrechten	2	100%	0%
Sociaal	1	100%	0%

¹ Bron: Achmea Investment Management

Wij toetsen de afzonderlijke aandeelhoudersvoorstellen op inhoud, wenselijkheid, werkbaarheid en effect. Dat betekent dat wij niet in alle gevallen voor een resolutie zullen stemmen, ook al past deze binnen onze speerpuntthema's. In onderstaand overzicht staan onze steminstructie per thema voor deze resoluties.

5.3.1. Klimaat

Australia bank

Op de aandeelhoudersvergadering van 17 december 2021 van **National Australia Bank (hierna: NAB)** diende een groep aandeelhouders een resolutie in waarin de onderneming werd verzocht om informatie te verstrekken over haar blootstelling aan fossiele brandstoffen. En hoe zij deze blootstelling verder zal beheren in overeenstemming met een scenario waarin de wereldwijde emissies in 2050 tot nul zijn teruggebracht. Ook willen de aandeelhouders een toezegging dat NAB geen financiering meer verstrekt wanneer het gebruik van de opbrengsten expliciet bedoeld is voor nieuwe projecten in fossiele brandstoffen. Daarnaast dient de onderneming doelstellingen bekend te maken om de blootstelling aan fossiele brandstoffen te verminderen.

NAB heeft bekendgemaakt dat zij duidelijke plannen heeft en goede vooruitgang boekt bij het verminderen van haar scope 1, scope 2 en scope 3 emissies en dat zij tegelijkertijd haar klanten ondersteunt bij de overgang naar net zero tegen 2050. In het Jaaroverzicht 2021 en in het Financieel Jaarverslag 2021 verstrekt NAB informatie over de wijze waarop de bank de verschillende bedrijfstakken financiert en over haar vorderingen. NAB heeft zich, in het kader van de Collective Commitment to Climate Action, verbonden aan openbaarmaking om tussentijdse doelstellingen voor het koolstofarm maken van de belangrijkste sectoren vast te stellen en te publiceren.

Chronican drong er bij beleggers op aan een aandeelhoudersresolutie te verwerpen waarin werd

opgeroepen tot een strikter milieubeleid en strengere informatieverstrekking, maar die vanwege beperkingen in het Australische vennootschapsrecht niet werd ingediend. De resolutie werd daarom verworpen.

5.3.2. Arbeidsnormen

Nike, Inc

Op de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering van **Nike, Inc.** op 6 oktober 2021 stond een aandeelhoudersresolutie op de agenda waarin Nike werd verzocht om verslag uit te brengen over de beloningsverschillen tussen werknemers gebaseerd op ras en geslacht. Het verslag zou ook informatie moeten bevatten over de daaraan verbonden beleids-, reputatie-, concurrentie- en operationele risico's. Het verslag dient tegen redelijke kosten te worden opgesteld, met weglating van informatie over eigendomsrechten, processtrategie en informatie over juridische naleving.

Nike gaf aan dat zij zich inzet voor het principe van gelijke beloning voor gelijk werk en voor een betere vertegenwoordiging van diverse personen op alle niveaus binnen het bedrijf. De onderneming gaf ook aan dat de gevraagde meting van de mediaan van de beloningsverschillen geen zinvolle of nauwkeurige maatstaf is en dat de bestaande initiatieven en openbaarmakingen al tegemoetkomen aan de onderliggende zorgen die het voorstel opwerpt.

Pensioenfonds Medewerkers Apotheken heeft VOOR het aandeelhoudersvoorstel gestemd, aangezien aandeelhouders baat hebben bij het meten van diversiteit en inclusie. Bovendien zou dit voorstel de bestaande diversiteitsinitiatieven van de onderneming verder versterken. Van de aandeelhouders stemde 17% voor de resolutie, daarmee is deze resolutie verworpen. Dit aandeelhoudersvoorstel stond dit jaar voor het eerst op de agenda.

Microsoft Corporation

Op 30 november 2021 vond de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering van **Microsoft Corporation** plaats. Op de agenda stonden meerdere aandeelhoudersvoorstellen, waaronder het publiceren van een transparant verslag over de doeltreffendheid van het beleid rondom de beoordeling van seksuele intimidatie op de werkplek. Het rapport dient tevens resultaten te bevatten van onafhankelijke audits, analyses van beleid en toezeggingen om een veilige, inclusieve werkomgeving te creëren. Het voorstel komt voort uit beschuldigingen van seksuele intimidatie bij Microsoft en het gebrek van de onderneming om dit adequaat en transparant aan te pakken.

Microsoft vond het voorstel onnodig, omdat de onderneming voornemens is dit boekjaar te rapporteren over het beleid inzake seksuele intimidatie en discriminatie op grond van geslacht. Het bestuur stelt dat de onderneming seksuele intimidatie of discriminatie niet tolereert en dat het

sterke nalevingsprogramma's heeft om ervoor te zorgen dat werknemers het beleid begrijpen. Microsoft voegt eraan toe dat er sterke mechanismen bestaan voor werknemers "om problemen aan te kaarten zonder angst voor vergelding".

Pensioenfonds Medewerkers Apotheken heeft VOOR het aandeelhoudersvoorstel gestemd, omdat Microsoft meerdere malen is beschuldigd van seksuele intimidatie en discriminatie op grond van geslacht. En, hoewel de onderneming aangeeft plannen te hebben om te rapporteren over seksuele intimidatie en discriminatie, is deze rapportage op dit moment nog niet beschikbaar. Aanvullende informatie over het beleid van de onderneming inzake seksuele intimidatie en de implementatie van dit beleid zou aandeelhouders helpen beter te beoordelen hoe de onderneming dergelijke risico's aanpakt. Van de aandeelhouders stemde 77% voor de resolutie. Daarmee is de resolutie aangenomen en zal Microsoft het verzoek moeten oppakken.

Tesla, Inc.

Op de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering van **Tesla, Inc.** stond een aandeelhoudersvoorstel op de agenda waarin de onderneming werd verzocht de verantwoordelijkheid voor het strategisch toezicht op het beheer van menselijk kapitaal te beleggen bij een, ten opzichte van de Raad van Bestuur, onafhankelijk comité. Menselijk kapitaal is het geheel van competenties, kennis, sociale en persoonlijke vaardigheden die economisch waardevol zijn.

In de ondersteunende verklaring stelt de indiener dat MSCI ESG Ratings in september 2020 beleggers waarschuwde dat "de zwakke praktijken van Tesla op het gebied van arbeidsbeheer risico's kunnen vormen voor de groeistrategie van de onderneming". Hierbij werd bezorgdheid geuit over schendingen van arbeidsrechten. Tesla zou geen duidelijke verantwoordelijkheden hebben op het gebied van toezicht door de Raad van Bestuur en zou onvoldoende informatie hebben verschaft over zijn benadering van het beheer van menselijk kapitaal.

Tesla meent dat zij al beschikt over een geschikte governance structuur om toezicht te houden op het beheer van menselijk kapitaal. Het beloningsbeleid comité speelt volgens Tesla een sleutelrol bij het toezicht. Daarnaast ontvang het audit comité regelmatig updates van (en geeft feedback aan het management) met betrekking tot diverse personeelskwesties. Tesla verklaart dat de inspanningen op het gebied van diversiteit, gelijkheid en inclusie worden beschreven in het jaarlijkse Impact Report.

Pensioenfonds Medewerkers Apotheken heeft VOOR het voorstel gestemd, omdat het instellen van een dergelijk comité de bestaande mechanismen voor het toezicht op het beheer van menselijk kapitaal zou moeten verduidelijken en versterken. Een comité zou niet onnodig belastend zijn en het vermogen van de onderneming om de risico's van het beheer van menselijk kapitaal op lange termijn zou moeten verbeteren. Van de aandeelhouders stemde 32% voor de resolutie, de resolutie is daarmee verworpen.

5.4. Corporate Governance ontwikkelingen

Eumedion Speerpuntenbrief 2022

Op 11 oktober 2021 heeft Eumedion, het platform voor corporate governance en duurzaamheid voor institutionele beleggers, haar jaarlijkse Speerpuntenbrief naar Nederlandse beursvennootschappen gestuurd. Deze speerpunten zijn onderwerp van gesprek tijdens dialogen met de ondernemingen in aanloop naar en op de aandeelhoudersvergaderingen in 2022. De speerpunten voor 2022 zijn klimaat, diversiteit en mensenrechten. Van alle beursgenoteerde ondernemingen wordt verwacht dat zij in 2022 een transitieplan hebben opgesteld om uiterlijk in 2050 geheel klimaatneutraal te opereren. Het transitieplan moet korte-, middellange- en langetermijn CO₂-reductiedoelstellingen bevatten. Ook moet de onderneming uiteen zetten hoe zij deze doelstellingen wil behalen. Daarnaast dient het plan te worden besproken met de aandeelhouders. Ook heeft Eumedion de grote accountantskantoren via een brief gevraagd om de transitieplannen te beoordelen. Ondernemingen die een relatief grote impact hebben op klimaatverandering of die anderszins grote klimaatrisico's lopen, wordt geadviseerd om jaarlijks een voortgangsrapport aan de Algemene Vergadering van Aandeelhouders ter adviserende stemming voor te leggen. Met betrekking tot het speerpunt diversiteit wordt beursgenoteerde ondernemingen verzocht om in 2022 te rapporteren over hun diversiteits- en inclusiebeleid (inclusief doelstellingen) ten aanzien van het gehele werknemersbestand. Wat betreft het speerpunt mensenrechten wordt ondernemingen gevraagd om te rapporteren over de effectiviteit van hun maatregelen (en procedures) die ervoor moeten zorgen dat de mensenrechten in hun gehele waardeketen worden gewaarborgd.

Onderzoeksrapport 'Sustainability embedding practices in Dutch listed companies'

De Universiteit Maastricht heeft in opdracht van Eumedion een onderzoek uitgevoerd naar de verankering van duurzaamheid binnen de Nederlandse beursondernemingen. Het onderzoek omvat een analyse van de jaarverslagen over 2020 van 35 Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Daarnaast hebben er interviews plaatsgevonden met 98 bestuurders, commissarissen en topmanagers van deze ondernemingen. Het onderzoek is een momentopname van de huidige stand van zaken. Uit het onderzoek komt naar voren dat veel ondernemingen al concrete duurzaamheidsdoelstellingen in hun strategie hebben opgenomen waar zij op afgerekend willen en kunnen worden. Ook zien zij kansen om met duurzaamheid geld te verdienen. Tegelijkertijd komt naar voren dat ondernemingen over het algemeen nog te weinig aandacht hebben voor het aanpakken van de ecologische en sociale neveneffecten van hun bedrijfsactiviteiten. Ondernemingen maken met name nog weinig werk van de transitie naar een circulaire economie en van de bescherming en het herstel van de biodiversiteit. Daarnaast

is het onderwerp duurzaamheid nog te weinig expliciet verankerd in de diversiteits- en competentiematrices voor bestuurders en commissarissen. De Universiteit Maastricht geeft in het rapport praktische aanbevelingen. Op hoofdlijnen zijn de aanbevelingen:

- **Align:** Stem bedrijfsstrategie af op "planetary boundaries" en vergroot het bewustzijn over risico's die verband houden met duurzaamheid.
- **Evaluate:** Evalueer purpose statements en zorg voor een verbinding met de (duurzaamheids)strategie en concrete doelstellingen.
- **Lead:** Creëer een omgeving (governance en leiderschap) die strategische beslissingen over duurzaamheid ondersteunt.
- **Communicate:** Verbeter de kwaliteit van interactie en communicatie met belanghebbenden.

Eumedion heeft een deel van deze aanbevelingen opgenomen in de Speerpuntenbrief 2022.

ShareAction rapport: Voting matters 2021

Op 15 december 2021 heeft ShareAction (een niet-gouvernementele organisatie) haar jaarlijkse onderzoek gepubliceerd over hoe de 65 grootste vermogensbeheerders wereldwijd in het afgelopen jaar hebben gestemd op sociaal- en klimaat gerelateerde aandeelhoudersvoorstellen. Het betrof 146 aandeelhoudersvoorstellen rond ESG gerelateerde onderwerpen zoals milieu, klimaat, biodiversiteit en mensenrechten. ShareAction ziet stemmen als een kernonderdeel van de fiduciaire plicht van vermogensbeheerders en als belangrijk middel om ondernemingen te beïnvloeden op sociaal en klimaat gebied. Het rapport maakt onderdeel uit van een breder werkprogramma dat gericht is op het verhogen van de normen in de vermogensbeheersector op het gebied van stewardship. Opvallende onderdelen in het rapport zijn onder andere:

- 15% van de sociale aandeelhoudersresoluties ontving een meerderheid vergeleken met 32% bij klimaat gerelateerde aandeelhoudersresoluties. Hierin is weinig veranderd ten opzichte van het rapport over 2020.
- 18 aandeelhoudersresoluties zouden zijn aangenomen als 3 van de grootste vermogensbeheerders 'voor' hadden gestemd.
- Slechts zes vermogensbeheerders, waaronder Achmea Investment Management, dienden een aandeelhoudersresolutie in bij één van de door ShareAction beoordeelde ondernemingen.
- Meerdere vermogensbeheerders maken geen gebruik van hun stemrecht. Zeven van de onderzochte vermogensbeheerders stemden op minder dan 60% van de resoluties, vijf van deze beheerders zijn lid van de Climate Action 100+.

De stemresultaten van de sector als geheel zijn ongeveer gelijk gebleven maar enkele vermogensbeheerders hebben laten zien dat het mogelijk is om in een jaar tijd grote

verbetering te laten zien. Achmea Investment Management was één van de onderzochte vermogensbeheerders en staat op de 3e plaats van de 65 onderzochte vermogensbeheerders. Het stembeleid van Pensioenfonds Medewerkers Apotheken komt in grote mate overeen met het stembeleid van Achmea Investment Management. Daarmee zijn de resultaten uit het rapport van Shareaction voor Achmea IM vergelijkbaar voor het pensioenfonds.

6. Bijlagen

6.1. Uitgangspunten van het Global Compact van de Verenigde Naties

Het UN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun invloedssfeer een aantal kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen. Bedrijven die het UN Global Compact initiatief onderschrijven, verbinden zich ertoe de onderstaande doelstellingen en waarden te steunen bij het uitvoeren van hun activiteiten:

Mensenrechten

1e principe: Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren; en

2e principe: er voor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.

Arbeidsnormen

3e principe: Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven;

4e principe: alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren;

5e principe: zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid; en

6e principe: discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.

Milieu

7e principe: Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties;

8e principe: initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen; en

9e principe: de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.

Anticorruptie

10e principe: Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.

De principes van het UN Global Compact zijn gebaseerd op internationale verdragen, onder andere afgeleid van de Universele verklaring van de rechten van de mens, de verklaring van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) inzake de fundamentele arbeidsrechten, en van de verklaring van Rio met betrekking tot milieu en ontwikkeling.

6.2. Relevante bepalingen Nederlandse Corporate Governance Code (2016 versie)

Principe 4.1 De algemene vergadering

Principe: De algemene vergadering kan een zodanige invloed uitoefenen op het beleid van het bestuur en de raad van commissarissen van de vennootschap, dat zij een volwaardige rol speelt in het systeem van checks and balances binnen de vennootschap. Goede corporate governance veronderstelt een volwaardige deelname van aandeelhouders aan de besluitvorming in de algemene vergadering.

Relevante best practice bepalingen

4.1.1 Het toezicht van de raad van commissarissen op het bestuur omvat mede het toezicht op de verhouding met aandeelhouders.

4.1.5 Indien een aandeelhouder een onderwerp op de agenda heeft laten plaatsen, licht hij dit ter vergadering toe en beantwoordt hij zo nodig vragen hierover.

4.1.6 Een aandeelhouder oefent het agenderingsrecht slechts uit nadat hij daaromtrent in overleg is getreden met het bestuur. Wanneer één of meer aandeelhouders het voornemen hebben de agendering te verzoeken van een onderwerp dat kan leiden tot wijziging van de strategie van de vennootschap, bijvoorbeeld door het ontslag van één of meer bestuurders of commissarissen, wordt het bestuur in de gelegenheid gesteld een redelijke termijn in te roepen om hierop te reageren (de responstijd). De mogelijkheid van het inroepen van de responstijd geldt ook voor een voornemen

als hiervoor bedoeld dat strekt tot rechterlijke machtiging voor het bijeenroepen van een algemene vergadering op grond van artikel 2:110 BW. De desbetreffende aandeelhouder respecteert de door het bestuur ingeroepen responstijd, bedoeld in best practice bepaling 4.1.7.

Principe 4.3 Uitbrengen van stemmen

Principe: Deelname van zoveel mogelijk aandeelhouders aan de besluitvorming in de algemene vergadering is in het belang van de checks and balances van de vennootschap. De vennootschap stelt, voor zover het in haar mogelijkheid ligt, aandeelhouders in de gelegenheid op afstand te stemmen en met alle (andere) aandeelhouders te communiceren.

Relevante best practice bepalingen

4.3.1 Een aandeelhouder stemt naar eigen inzicht. Van een aandeelhouder die gebruik maakt van stemadviezen van derden wordt verwacht dat hij zich een eigen oordeel vormt over het stembeleid of de door deze adviseur verstrekte stemadviezen.

4.3.5 Institutionele beleggers (pensioenfondsen, verzekeraars, beleggingsinstellingen, vermogensbeheerders) plaatsen jaarlijks in ieder geval op hun website hun beleid ten aanzien van het uitoefenen van het stemrecht op aandelen die zij houden in beursvennootschappen.

4.3.6 Institutionele beleggers plaatsen jaarlijks op hun website en/of in hun bestuursverslag een verslag van de uitvoering van hun beleid voor het uitoefenen van het stemrecht in het desbetreffende boekjaar. Daarnaast brengen zij ten minste eenmaal per kwartaal op hun website verslag uit of en hoe zij als aandeelhouders hebben gestemd op algemene vergaderingen. Dit verslag wordt op de website van de institutionele belegger geplaatst.

6.3. Lijst van ondernemingen; normatieve engagement

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
1	Accenture Plc	15-7-2021	Arbeidsnormen
2	Alibaba Group Holding Ltd.	15-7-2021	Corruptie
3	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Corruptie
	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Mensenrechten
4	BASF SE	15-10-2021	Milieu
5	Deutsche Bank AG	15-7-2021	Corruptie
	Deutsche Bank AG	15-7-2021	Corruptie
6	Deutsche Bank AG /New York Branch/	15-7-2021	Corruptie
7	Facebook, Inc.	15-7-2021	Mensenrechten
	Facebook, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Facebook, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
8	Kansai Electric Power Company, Incorporated	15-10-2021	Corruptie
9	Rio Tinto plc	15-10-2021	Milieu
	Rio Tinto plc	15-10-2021	Mensenrechten
10	SAP SE	15-10-2021	Corruptie
11	Securitas AB	15-10-2021	Mensenrechten
12	Telefonaktiebolaget LM Ericsson	17-10-2021	Corruptie
13	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Mensenrechten
14	UBS Group AG	15-10-2021	Mensenrechten
15	Vestas Wind Systems A/S	15-10-2021	Arbeidsnormen
	Vestas Wind Systems A/S	15-7-2021	Mensenrechten

6.4. Lijst van ondernemingen; Thematische engagement

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
1	AbbVie, Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
2	Amcor Ltd	Basismaterialen	Australië	Plastics
3	Aurobindo	Gezondheidszorg	India	Goede en Beschikbare Medicijnen
4	Bayer AG	Gezondheidszorg	Duitsland	Goede en Beschikbare Medicijnen
5	Berry Plastics Group Inc	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
6	Biogen Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
7	Gilead Sciences, Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
8	Greif Inc	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
9	Huhtamaki Oyj	Basismaterialen	Finland	Plastics
10	Johnson & Johnson	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
11	LyondellBasell Industries NV	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
12	Mondi plc	Basismaterialen	Verenigd Koninkrijk	Plastics
13	Novartis AG	Gezondheidszorg	Zwitserland	Goede en Beschikbare Medicijnen
14	Roche Holding AG	Gezondheidszorg	Zwitserland	Goede en Beschikbare Medicijnen
15	Sealed Air Corporation	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics

Colofon

Deze halfjaarrapportage Maatschappelijk Verantwoord Beleggen is een uitgave van Achmea Investment Management; opgesteld in januari /februari 2022.

Disclaimer

Achmea Investment Management B.V. ('Achmea IM') heeft de informatie in dit document met zorg samengesteld. De informatie is alleen bestemd voor gekwalificeerde beleggers en/of professionele beleggers zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht (Wft). Dit document is of bevat (i) geen aanbod of uitnodiging om financiële instrumenten te kopen, te verkopen of te verhandelen, (ii) geen beleggingsaanbeveling of beleggingsadvies, (iii) geen juridisch, fiscaal of ander advies. Achmea IM raadt u af een (beleggings)beslissing uitsluitend te baseren op de informatie in dit document. Raadpleeg in voorkomende gevallen een juridisch, fiscaal of andere adviseur. Achmea IM is niet aansprakelijk voor schade die het gevolg is van zo'n (beleggings)beslissing. De informatie in dit document is (mede) gebaseerd op informatie die Achmea IM van betrouwbaar geachte informatiebronnen heeft verkregen. Achmea IM garandeert niet de betrouwbaarheid van die bronnen en de juistheid en volledigheid van de van die bronnen verkregen informatie. De informatie in dit document is puur informatief en u kunt daaraan geen rechten ontleen. Alle informatie is een momentopname, tenzij uitdrukkelijk anders is aangegeven. Het verstrekken van dit document na de oorspronkelijke publicatiedatum is geen garantie dat de hierin opgenomen informatie op die latere datum nog juist en volledig is. Achmea IM heeft het recht om deze informatie zonder aankondiging te wijzigen. Het noemen van rendementen op beleggingen in dit document dient uitsluitend als uitleg en toelichting. Achmea IM spreekt daarmee geen verwachting uit over het rendement of koersverloop van die beleggingen. De waarde van uw belegging kan fluctueren en in het verleden behaalde resultaten bieden geen garantie voor de toekomst. U mag de informatie in dit document alleen voor eigen persoonlijk gebruik kopiëren.

U mag de informatie niet overnemen, vermenigvuldigen, distribueren of openbaren zonder schriftelijke toestemming van Achmea IM. Alle informatie (teksten, foto's, illustraties, grafisch materiaal, handelsnamen, logo's, woord en beeldmerken) blijft eigendom van of in licentie bij Achmea IM en wordt beschermd door auteursrecht, merkenrecht en/of intellectueel eigendomsrecht. Er worden geen rechten of licenties overgedragen bij gebruik van of toegang tot deze informatie. Achmea Investment Management B.V., statutair gevestigd te Zeist (KvK 18059537), beschikt over een vergunning als beheerder van beleggingsinstellingen zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht. Achmea Investment Management B.V. is ingeschreven in het register van de Stichting Autoriteit Financiële Markten onder nummer 15001209.